

**PERFEKTIIVISEN ASPEKTIN ESIINTYMINEN
SUOMALAISESSA VIITTOMAKIELESSÄ**

Juhana Kristian Salonen

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kielten laitos

Suomalainen viittomakieli

Elokuu 2012

Työssä käytettyjen kuvien kopiointi ja jatkokäyttö on kielletty.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Kielten laitos
Tekijä Juhana Salonen	
Työn nimi Perfektiiivisen aspektin esiintyminen suomalaisessa viittomakielessä	
Oppiaine Suomalainen viittomakieli	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Elokuu 2012	Sivumäärä 69
Tiivistelmä <p>Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani perfektiiivisen aspektin esiintymistä suomalaisessa viittomakielessä. Perfektiiivisellä aspektilla tarkoitetaan rajattua tapahtumaa, jossa jokin toiminta on päättynyt tai loppuun suoritettu.</p> <p>Keskityn tutkielmassani kolmeen viittomaan: JO, VALMIS ja LOPPU. Rissanen on esittänyt näillä viittomilla voitavan ilmaista perfektiiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä. Suomalaisessa viittomakielessä esiintyvän perfektiiivisen aspektin syvällisemmän tarkastelun puutteen vuoksi tutkielmani keskeisenä tavoitteena on selvittää, että ilmaistaanko viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU perfektiiivistä aspektia ja millaisissa tilanteissa ja viittomajärjestyksissä se voi tapahtua.</p> <p>Tutkimusaineistoni koostuu neljästä videosta, joiden yhteiskesto on 35 minuuttia. Videot ovat Kuurojen Liiton tuottamaa materiaalia. Videoiden annotoinnissa ja analysoinnissa olen käyttänyt ELAN- ja Word-ohjelmia. Tutkimusaineistosta löytyneet JO, VALMIS ja LOPPU-viittomat on luokiteltu niiden viittomajärjestyksen (järjestys verbaalin suhteen) mukaan.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan todeta, että perfektiiivinen aspekti vaatii dynaamisen tilanteen. Perfektiiivistä aspektia ilmaistessaan JO voi esiintyä ennen verbaalia, verbaalin jälkeen tai verbaaliin sulautuneena. JO ilmaisee mennyttä perfektiiivistä aspektia, koska viittomaa käytetään pelkästään menneen ajan kontekstissa. JO-viittomalla on myös muita merkityksiä, sillä se voi esimerkiksi ilmaista mennyttä aikaa tai merkitä adverbia ´jo´. VALMIS ja LOPPU esiintyvät ainoastaan verbaalin jälkeen perfektiiivistä aspektia ilmaistaessa. VALMIS ja LOPPU voivat viitata myös tulevaan aikaan menneen ajan lisäksi. VALMIS pystyy myös kehittämään narratiivista aikaa. VALMIS edustaa selvimmin perfektiiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä ja viittoma muistuttaa edellä mainittujen piirteiden johdosta läheisesti amerikkalaisen viittomakielen FINISH-viittomaa.</p> <p>Jatkossa on tutkittava laajemman aineiston avulla erityisesti JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomien fonologisten piirteiden, leksikaalisten variaatioiden ja muiden semanttisten merkitysten mahdollista vaikutusta perfektiiivisen aspektin tulkintaan suomalaisessa viittomakielessä.</p>	
Asiasanat: suomalainen viittomakieli, perfektiiivinen aspekti, rajattu tapahtuma, päättynyt tapahtuma, loppuun suoritettu tapahtuma, tilanne, viittomajärjestys	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopiston kielten laitos	
Muita tietoja: Tutkielma on luettavissa elektronisena Jyväskylän yliopiston kirjaston JYX -julkaisuarkistosta.	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Faculty Faculty of Humanities	Department Department of Languages
Author Juhana Salonen	
Title Perfective aspect in Finnish Sign Language	
Subject Finnish Sign Language	Level Master's thesis
Month and year August 2012	Number of pages 69
<p>Abstract</p> <p>This Master's thesis concerns perfective aspect in Finnish Sign Language (FinSL). The perfective aspect means a bounded event in which some action has been terminated or completed.</p> <p>I focus on three signs in my thesis: JO ('already'), VALMIS ('ready') and LOPPU ('end'). Rissanen has suggested that perfective aspect can be expressed using these signs in FinSL. The aim of this Master's study is to examine whether perfective aspect can be expressed using the signs JO, VALMIS and LOPPU and to determine in what types of situations and sign orders perfective aspect can be expressed using these signs. There is still a lack of research that examines the functions of perfective aspect in FinSL.</p> <p>The data of this study comprises 35 minutes of video material (a total of four videos). The videos have been produced by the Finnish Association of the Deaf (FAD) and they were transcribed and analyzed using ELAN and Word. The signs JO, VALMIS and LOPPU present in the data have been categorized according to their sign order (in relation to the order of a verbal).</p> <p>The analysis shows that the perfective aspect requires a dynamic situation. The sign JO can be located before or after a verbal or fused into a verbal when expressing perfective aspect. JO expresses past perfective aspect because that sign is used only when expressing events in the past. JO has also other meanings (e.g. to express past time or a meaning of an adverb 'already'). The signs VALMIS and LOPPU are located only after a verbal when expressing perfective aspect. VALMIS and LOPPU can also refer to future events in addition to past events. Moreover VALMIS is able to advance narrative time. VALMIS represents most clearly the usage of the perfective aspect in FinSL. Additionally, the sign closely resembles the sign FINISH in American Sign Language because of the above-mentioned features.</p> <p>The signs JO, VALMIS and LOPPU have phonological features, lexical variations and other semantic meanings which may influence the reading of the perfective aspect in FinSL. These issues in particular warrant closer examination in future research drawing on larger sets of data.</p>	
KeyWords: Finnish Sign Language, perfective aspect, bounded event, terminated event, completed event, situation, sign order	
Depository: University of Jyväskylä, Department of Languages	
Additional information: Electronic version of this MA thesis is available in the JYX database of Jyväskylä University Library.	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Kielten laitos
Tekijä Juhana Salonen	
Työn nimi Perfektiivisen aspektin esiintyminen suomalaisessa viittomakielessä	
Oppiaine Suomalainen viittomakieli	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Elokuu 2012	Sivumäärä 69
Tiivistelmä Työn tiivistelmä suomalaisella viittomakielellä löytyy tämän työn oheen liitetyltä cd-rom -levyltä.	
Asiasanat: suomalainen viittomakieli, perfektiivinen aspekti, rajattu tapahtuma, päättynyt tapahtuma, loppuun suoritettu tapahtuma, tilanne, viittomajärjestys	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopiston kielten laitos	
Muita tietoja:	

Viittomien esittämisessä käytettävät merkinnät:

SUUNNITELLA	Tämä on viittoman suomenkielinen glossi kapiteelikirjaimin. Käytän aina glosseja, kun viittaaan esimerkkiviittomiin viitotuissa kielissä.
MENNÄ-SISÄÄN	Viittoman suomenkielinen glossi on koostunut useammasta osasta.
KULTTUURI+PÄIVÄ	Yhdysviittoma.
a-a-l-t-o	Sormitus pienaakkosin.
OS-3	Numeromerkintä osoituksen (OS) yhteydessä viittaa sen paikkaan viittomatilassa, mikä perustuu Rissasen (1985: 18) malliin.
OS-3a/y	A-kirjain osoituksen yhteydessä merkitsee alempana ja y-kirjain ylempänä viittomatilassa.
[oli]	
<u>JO</u>	Hakasulkujen sisällä oleva merkintä viittaa viittoman huulioon, joka toteutuu simultaanisti manuaalisen viittomisen aikana. Huulio voi olla joko viittomakielinen tai suomen kielen mukainen (osittaisen tai kokonaisen) sanahahmo (Pimiä 1987: 29–36).
<u>SYÖDÄ VALMIS</u>	Se verbaali, johon JO, VALMIS tai LOPPU viittaa, on aina alleviivattu.
x	Yksi toisto.
xx	Useampi toisto.
/	Tauko.

Viittomien kuvauksessa käytettävät merkinnät perustuvat suurimmaksi osaksi Jantusen (2010), Savolaisen (2009) ja Takkisen (2002) käyttämiin esimerkkeihin. Muutamissa kohdissa olen muokannut merkintöjä omaan tutkimukseeni soveltuviksi.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	11
2	MITÄ ON ASPEKTI?.....	13
	2.1 Aspektin käsitteen määrittelyä.....	13
	2.2 Aspekti suomalaisessa viittomakielessä.....	15
	2.3 Aspektin ja tempuksen välinen ero	16
3	LAUSEEN ASPEKTI.....	19
	3.1 Imperktiivisen ja perfektiiivisen aspektin välinen ero.....	19
	3.2 Perfektiiivisen aspektin syvällisempi tarkastelu	22
	3.3 Perfektiiivinen aspekti eri viittomakielissä.....	25
	3.3.1 Perfektiiivinen aspekti suomalaisessa viittomakielessä.....	25
	3.3.2 Perfektiiivinen aspekti amerikkalaisessa viittomakielessä.....	27
	3.3.3 Perfektiiivinen aspekti israelilaisessa viittomakielessä.....	30
	3.3.4 Perfektiiivinen aspekti italialaisessa viittomakielessä	31
	3.4 Yhteenveto perfektiiivisestä aspektista.....	32
4	TUTKIMUSAINEISTO JA ANALYSOINTI.....	34
5	JO-, VALMIS- ja LOPPU-VIITTOMIEN ESIINTYMINEN.....	38
	5.1 JO neljässä eri viittomajärjestyksessä.....	39
	5.1.1 JO ennen verbaalia.....	39
	5.1.2 JO verbaalin jälkeen.....	43
	5.1.3 JO ilman verbaalia.....	46
	5.1.4 JO verbaaliin sulautuneena.....	48
	5.1.5 Yhteenveto JO-viittomista.....	49
	5.2 VALMIS kahdessa eri viittomajärjestyksessä	51
	5.2.1 VALMIS verbaalin jälkeen.....	52
	5.2.2 VALMIS yksinään ilman muita viittomia ympärillä.....	57
	5.2.3 Yhteenveto VALMIS-viittomista.....	58
	5.3 LOPPU yhdessä viittomajärjestyksessä – verbaalin jälkeen.....	59
	5.4 JO ja VALMIS saman verbaalin ympärillä.....	60
6	LOPUKSI.....	62
	LÄHTEET.....	67

1 JOHDANTO

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan perfektiivisen aspektin esiintymistä suomalaisessa viittomakielessä (SVK). Kiinnostukseni tähän aiheeseen sai kipinän vuoden 2007 keväällä, jolloin Tommi Jantunen piti luentoa perfektiivisen aspektin esiintymisestä suomalaisessa viittomakielessä. Luennon päätteeksi hän suositteli jotakuta meistä opiskelijoista valitsemaan kyseisen aiheen tutkittavaksi sen vähäisen tutkimushistorian johdosta. Siitä lähtien aspektin käsite kyti mielessäni ja se johti ensiksi kandidaatintutkielmani (Salonen 2008) tekoon. Kandidaatintutkielmassani keskityin perfektiivisen aspektin kuvailuun eri kielissä kirjallisuuskatsauksen avulla. Nyt käsillä olevaa pro gradu -tutkielmaani on laajennettu tutkimusaineistolla.

Perfektiivisellä aspektilla tarkoitetaan lyhyesti sanottuna rajattua tapahtumaa, jossa jokin toiminta on päättynyt. Sen vastakohtana on imperfektiivinen aspekti, jossa toiminta jatkuu edelleen. Molemmat aspektit tarkkailevat tilanteen sisäistä aikarakennetta, mikä eroaa tempuksen (aikamuoto) tavasta tarkkailla tilanteen ulkoista aikarakennetta. Tempuksessa kiinnitetään huomiota ainoastaan siihen, esiintyykö jokin toiminta menneessä, nykyisessä vai tulevaisuudessa ajassa. (Comrie 1976; Smith 1997.)

Terhi Rissanen (1985, 1998) on tähän mennessä ainoana tutkinut perfektiivisen aspektin ilmiötä suomalaisessa viittomakielessä. Hänen tutkimuksensa mukaan perfektiivistä aspektia voidaan ilmaista muun muassa viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU tai sellaisilla viittomilla, joilla on erityinen liikeparametri tai ikoninen muoto. JO, VALMIS ja LOPPU esiintyvät usein verbaalin jälkeen, lisäksi JO voi sulautua verbaaliin. JO viittaa selvemmin menneisyyteen kuin VALMIS ja LOPPU, minkä johdosta JO muistuttaa mennyttä aikamuotoa. Tempusta ei kuitenkaan varsinaisesti käytetä suomalaisessa viittomakielessä, koska siinä ei systemaattisesti merkitä jonkin toiminnan esiintymistä tietyssä ajassa. (Rissanen emt.)

Minulle kuten myöskään monelle muulle viittomakieliselle ei ole opetettu koulussa perfektiivisen aspektin esiintymistä suomalaisessa viittomakielessä. Olen tottunut käyttämään suomen kielessä esiintyvää tempuksen rakennetta, jolloin olen olettanut suomalaisessa viittomakielessä käytettävän samaa rakennetta. Suomen kielessä ei merkitä systemaattisesti aspektia, kun taas esimerkiksi slaavilaisissa kielissä tehdään niin (Heinämäki 1984: 153). Perfektiivisen aspektin funktio on siten jäänyt vielä melko tuntemattomaksi suomalaisessa viittomakielessä, minkä vuoksi Rissanen (1985, 1998) pioneeritutkimukselle tarvitaan lisätutkimusta. Keskityn tutkielmassani kolmeen viittomaan (JO, VALMIS ja LOPPU). Tutkielmaani ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Ilmaistaanko viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU perfektiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä?
2. Jos viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU ilmaistaan perfektiivistä aspektia, millaisissa tilanteissa ja viittomajärjestyksissä se tapahtuu?

Molemmat tutkimuskysymykset keskittyvät perfektiivisen aspektin ilmiön lähempään tarkasteluun ja käsittelevät tarkemmin, milloin viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU voidaan ilmaista kyseistä aspektia.

Olen aiemmin kandidaatintutkielmassani löytänyt näyttöä sille, että muun muassa JO-viittomaa voidaan ilmaista myös ennen verbaalia. Rissanen (1985, 1998) ei ole esittänyt mainintoja tällaisesta viittomajärjestyksestä. Lisäksi olen havainnut viittomakielisessä yhteisösämme käydyn vilkasta keskustelua siitä, viitotaanko kyseinen viittoma ennen verbaalia vai verbaalin jälkeen. Tästä löytyy myös maininta suomenruotsalaisesta viittomakielestä (Hiljainen Seurakunta 2/2011: 10). Yleisellä tasolla viittomajärjestystä on tutkittu suomalaisessa viittomakielessä vähän tähän mennessä (esimerkiksi yksinkertaisen lauseen osalta Jantunen 2008; kysymys- ja kieltolauseiden osalta Savolainen 2006), minkä vuoksi perfektiivisen aspektin näkökulmaa tarvitaan myös syntaksin tutkimuksessa.

Tutkielmani teoreettisena viitekehystenä toimii perfektiivisen aspektin yleisen määrittelyn ohella R.M.W. Dixonin esittämä peruskielioppiteoria (Dryer 2001,2006). Dryerin (emt.) sanoin peruskielioppiteoria liittyy läheisesti kuvailevaan teoriaan (funktionaalinen näkökulma), jota on käytetty laajasti kielten kieliopin kuvauksessa. Kuvailevassa teoriassa kuvaillaan kieltä sen omasta lähtökohdasta ja vastataan siihen kysymykseen, millainen kieli on. Tällöin ei vastata siihen kysymykseen, miksi kieli näyttäytyy sellaisenaan (selittävä teoria).

Keskityn työssäni aluksi aspektin merkitykseen yleisellä tasolla (toinen luku). Kolmannessa luvussa perehdyn tarkemmin perfektiivisen aspektin funktioon. Esittelen tutkimusaineiston ja analysointivälineet neljännessä luvussa, minkä jälkeen esitän tulokset viidennessä luvussa. Lopussa on vuorossa tulosten tarkastelu pohdintoineen. Käytän työssäni perfektiivisen aspektin ohella myös termiä perfektiivinen tai perfektiivisyys. Vastaavasti imperfektiivisestä aspektista voidaan käyttää termiä imperfektiivinen tai imperfektiivisyys. Näitä ei pidä sekoittaa tempukseen kuuluvien termien kanssa kuten imperfekti ja perfekti.

2 MITÄ ON ASPEKTI?

Tässä luvussa käsittelen aspektin merkitystä yleisellä tasolla. Tuon esille aspektia käsittelevässä kirjallisuudessa esitettyjä eri näkemyksiä aspektista. Siirryn tarkastelemaan aspektin esiintymistä suomalaisessa viittomakielessä aspektin käsitteen määrittelyn jälkeen. Tämän luvun lopussa kuvaan vielä aspektin ja tempuksen välistä eroa.

2.1 Aspektin käsitteen määrittelyä

Aspektin tarkoituksesta on esitetty erilaisia näkemyksiä. ”*Aspekti on laajasisältöinen ja moniselitteinen käsite, jolla tarkoitetaan lauseen rakenteen eri tasoilla ilmeneviä tilanteen keston ilmaisemiseen liittyviä seikkoja. Puhutaan lauseen aspektista, verbi-ilmauksen aspektuaalisesta tilannetyypistä ja verbin omasta aspektimerkityksestä.*” (Hakulinen ym. 2004: 1430.)

Karlssonin (1994) mukaan aspekti on verbisemantiikan yksi tutkituimmista aiheista. Aspekti viittaa tekemisen sisäiseen hahmoon, jossa ei esiinny aikaa ja jota voidaan usein kutsua teonlaaduksi. Myös voidaan käyttää termiä merkitysaspekti, joka muodostuu muun muassa monissa kielissä yleisesti esiintyvistä perfektiivisen ja imperfektiivisen aspektin välisestä vastakohdasta. (Karlsson 2004: 227.) Aspektia on tulkittu monisävyisesti eri kielissä, minkä vuoksi yleispätevän teorian löytämiseksi tulee tutkia yhtäläisyyksiä ja eroja näissä kielissä (Smith 1997: 1).

Smithin (1997) mukaan monissa kielissä ollaan yhtä mieltä siitä, että aspekti muodostuu kahdesta osasta: näkökulman rakenteesta (lauseen aspekti) ja tilannetyypistä. Molemmat osat jakavat tietoa tilanteen ajallisista ominaisuuksista kuten alusta, lopusta, muutoksesta ja kestoista. Näkökulman rakenne esittää tilanteen tietystä perspektiivistä käsin, mikä muistuttaa ikään kuin kameran linssiä. Tällöin näkökulma voi antaa joko kokonaisen tai osittaisen näkökulman tilanteesta, josta puhutaan. Esimerkistä 1a saadaan kokonainen näkökulma.

(1a) Mary walked to school. ‘Mary käveli kouluun.’

(1b) Mary was walking to school. ‘Mary oli kävelemässä kouluun.’

Kokonainen näkökulma (1a) edustaa perfektiivistä tilannetta, jossa tapahtuman tulee olla loppuun suoritettu ja sisältää päämäärän. Osittainen näkökulma (1b) edustaa imperfektiivistä

tilannetta, joka ei ole loppuun suoritettu tapahtuma. (Smith 1997: 1–2.) Kameran linssin kokonainen näkökulma viittaa siihen, että tilanne on päättynyt. Vastaavasti osittainen näkökulma esittää vain pienen osan kokonaisuudesta, jolloin tilanne ei ole vielä päättynyt.

Ison suomen kieliopin (Hakulinen ym. 2004: 1432–1435) mukaan verbi-ilmausten tilannetyypit voidaan jakaa tiloihin ja tapahtumiin. Tila edustaa statiivista tilannetta, jossa ei tapahdu mitään muutosta. Tila on myös ateeellinen, joka ei sisällä luontaista päätepidettä tai tulosta. Tilat voidaan tarkemmin luokitella muun muassa seuraaviin ominaisuuksiin, jotka on poimittu Isosta suomen kieliopista (emt.):

Oleminen jossakin/jonkinlaisena:

Hän on iloinen.
Olin sairaana kotona.

Kuuluminen jollekin/johonkin:

Omistamme asunnon.
Laatikko sisältää kyniä.

Olemisverbit:

istua, seisoa

Sääverbit:

sataa, tuulla

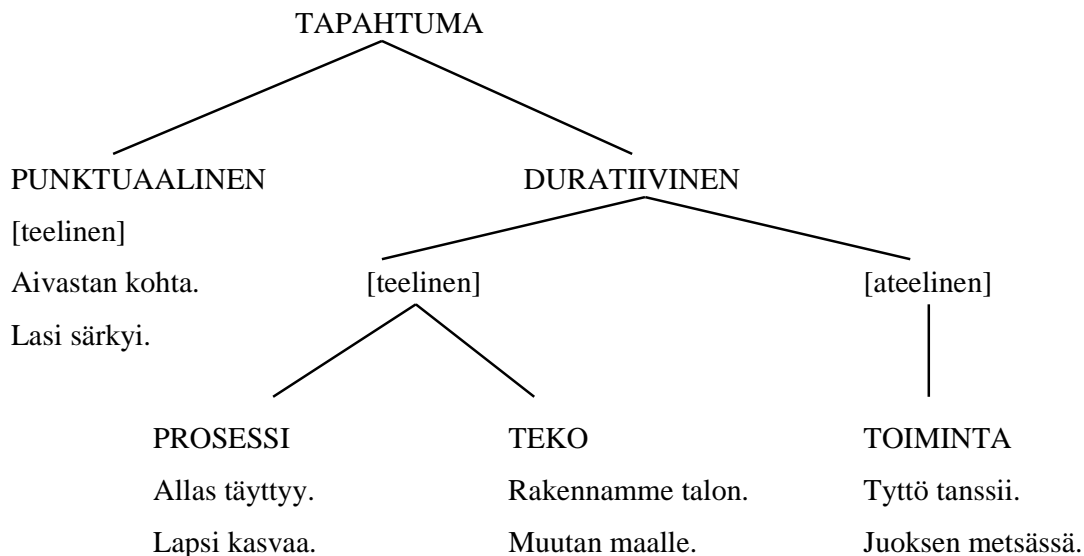
Tunnetila:

rakastaa, pelätä

Kognitiivinen tila:

ajatella, tietää

Tapahtuma sen sijaan on dynaaminen, jossa esiintyy liikettä tai tilan muutos. Tapahtumia voidaan erotella muun muassa ajan kulumisen (puntuaalinen/duratiivinen) tai päämäärän luonteen (teellinen/ateellinen) mukaan (kuvio 1). (Hakulinen ym. 2004: 1432–1435.)

Kuvio 1. Tilannetyypit (Hakulinen ym. 2004: 1435).

Tapahtumat voivat olla duratiivisia eli pitkäkestoisia tai punktuaalisia eli lyhytkestoisia. Tee-liset tapahtumat sisältävät luontaisen päämäärän tai tuloksen. Ateeliset tapahtumat ovat päin-vastaisia, jolloin niissä ei esiinny päämäärää tai tulosta. (Hakulinen ym. 2004: 1432–1435.)

2.2 Aspekti suomalaisessa viittomakielessä

Rissanen (1985) mukaan suomalaisessa viittomakielessä verbaaleja voidaan taivuttaa aspek-tissa, kun nominaaleja taas ei. Verbaaleiksi kutsutaan sellaisia viittomia, jotka ilmaisevat tilaa, toimintaa tai tekoa. Nominaalit muodostuvat muun muassa henkilöistä tai esineistä, jotka viit-taavat ulkomaailman tarkoitteisiin. Verbaalit ja nominaalit muodostavat suomalaisen viitto-makielen pääsanaluokat. (Rissanen 1985: 29–35).

Rissanen (1985) kutsuu sellaisia verbaalien liikkeiden johdoksia, joissa dynaamiset ominaisuudet (kesto, toisto ja voimakkuus) muuttuvat, ikonisiksi operaattoreiksi. Aspektia (tai teon laatua) voidaan ilmaista ikonisten operaattoreiden avulla. Rissanen (emt.) on jakanut kestoja ilmaisevat operaattorit kolmeen osaan, joista kaksi kertoo pitkästä kestoista ja yksi ly-lyhestä kestoista. Pitkää kestoja voidaan käyttää statiivisten tai duratiivisten verbaaleiden yh-teydessä. Statiivisissa verbaaleissa ilmaistaan pysyvää ominaisuutta (predispositionaalinen aspekti). Rissanen käyttää esimerkkinä viittomaa VIHAINEN+predispositionaali, jota käytetään yleensä AINA-viittoman kanssa. Duratiivisten verbaalien, esimerkiksi viittoma KÄVELLÄ, avul-la tuodaan esille pitkäkestoinen tilanne (duratiivinen aspekti), jota käytetään usein KAUAN-viittoman kanssa. (Rissanen: 112–114.)

Rissanen (1985) mukaan lyhyttä kestoja ilmaisevat operaattorit, joita käytetään duratii-visten viittomien kanssa, kertovat hetkellisyyden lisäksi usein huolimattomuudesta (momen-taaninen aspekti). Viittoma LUKEA+momentaani on esimerkki ilmauksesta, jossa lukeminen tapahtuu sekä nopeasti että huolimattomasti. Momentaanin edellytyksenä on viittoman ympy-räliike, joka ilmaisee toiminnan loppuun suorittamista eli perfektiivistä aspektia. (Rissanen 1985: 114–115.)

Suomalaisessa viittomakielessä voidaan myös keston ohella ilmaista viittoman toistoa ja voimakkuutta. Viittoman toistossa on kyse harvoin, usein tai alituisesta tapahtuvasta tilantees-ta (frekventatiivinen aspekti), jota käytetään yleensä USEIN-viittoman kanssa. Viittoman voi-makkuudessa (intensiteetti) on kyse esimerkiksi sellaisesta toiminnasta, jossa ilmaistaan jat-kuvaa tapaamista. (Rissanen 1985: 115–117.)

Rissanen tutkimukseen (1985, 1998) perustuen suomalainen viittomakieli tekee eron perfektiivisen ja imperfektiivisen aspektin välillä. Rissanen toteaa, että osa verbaaleista voidaan nähdä perfektiivisinä, kun niiden perään lisätään perfektiivisyyttä merkitsevä pääte. Viittoma VALMIS on esimerkki tällaisesta viittomasta. (Rissanen 1985: 100–101.) Imperfektiivistä aspektia ilmaistaessa käytetään liikkeiden toistoprosesseja tai muun muassa viittomaa JÄÄDÄ-JÄLJELLE negatiivissa lauseissa (Rissanen 1998: 227, 249). Kuvaan suomalaisessa viittomakielessä esiintyvää perfektiivistä aspektia tarkemmin luvussa 3.

2.3 Aspektin ja tempuksen välinen ero

Jokainen ilmaus on aina sidoksissa aikaan jollain tapaa: ilmauksessa viitataan aikaan ja siinä kuluu aikaa. Aikaan viittaaminen liittyy tempukseen ja ajan kuluminen aspektiin. Aspekti voidaan siis yhdistää tekemisen laatuun¹. (Kangasmaa-Minn 1993: 15.) Comrien (1976: 5) mukaan aspekti ja tempus ovat molemmat sidoksissa aikaan, mutta suhtautuvat siihen eri tavoin. Aspekti tarkkailee tilanteen sisäistä aikarakennetta, kun tempus kiinnittää huomiota tilanteen ulkoiseen aikarakenteeseen. Edellä esitettiin Smithin (1997: 1–2) käyttämät esimerkit (1a ja 1b sivulla 13), joista voidaan havaita aspektin ja tempuksen välinen ero. Lause (1a) ilmaisee perfektiivistä aspektia, kun lause (1b) päinvastoin ilmaisee imperfektiivistä aspektia. Molemmissa lauseissa on kuitenkin sama tempus, koska *walked* ja *was walking* edustavat englannin kielen imperfektiä.

Tempus muodostuu menneestä, nykyisestä ja tulevasta ajasta. Näitä temporaalisia eli ajallisia ominaisuuksia havainnoidaan puhe- ja tapahtumahetken avulla. Puhehetki tarkoittaa nykyistä aikaa, jolloin jostakin asiasta aletaan puhua. Tapahtumahetken avulla saadaan selville puheena esitettävän asian todellinen tapahtuma-aika. Se voi viitata siihen, että tilanne tapahtui tietyllä hetkellä ennen puhehetkeä (mennyt aika), samanaikaisesti sen kanssa (nykyinen aika) tai sen jälkeen (tuleva aika). (Meir 1999: 44–45.) Tempuksen perspektiivistä tarkkaillaan siis aikakontekstia, johon kuuluvat mennyt, nykyinen ja tuleva tilanne. Aspekti ei välitä ajan kontekstista (tilanteen ulkoinen aikarakenne), vaan ikään kuin imeytyy ajan sisälle (tilanteen sisäinen aikarakenne). Sisäisen aikarakenteen avulla saadaan selville teon laatu, verbi-ilmausten tilannetyypit ja tilanteen luonne (jatkuuko tilanne vai onko se päättynyt). Tempus ei kiinnitä huomiota vastaaviin kohtiin.

¹ Tekemisen laatu tarkoittaa samaa kuin Rissanen (1985) käyttämä termi teon laatu.

On kuitenkin muistettava, että aspektilla on läheinen suhde tempuksen kanssa, koska ne nähdään toisiaan täydentävinä järjestelminä. Tempus ilmaisee ajan, jossa aspekti voi esiintyä. (Smith 1997: 97; Dahl 1985: 24–25). Esimerkiksi venäjän kielessä imperfektiivinen aspekti voi esiintyä menneessä, nykyisessä ja tulevassa ajassa. Perfektiivinen aspekti voi esiintyä pelkästään menneessä ja tulevassa ajassa. (Alestalo-Shepelenko & Hämäläinen 2008: 96.) Kuvio (2) perustuu venäjän kielen opetusmateriaaliin etälukiossa.

	Imperfektiivisellä aspektilla on kolme aikamuotoa:	Perfektiivisellä aspektilla on kaksi aikamuotoa:
preesens	Я читаю. <i>Luen / lueskelen.</i>	-
preteriti	Я читал. <i>Luin / lueskelin.</i>	Я прочитал. <i>Luin / olen lukenut.</i>
futuuri	ns. liittofutuuri Я буду читать. <i>Luen ('tulen lukemaan').</i>	ns. yksinkertainen futuuri Я прочитаю. <i>Luen ('loppuun kokonaan').</i>

Kuvio 2. Venäjän kielen aikamuodot²

Suomen kielessä tempus muodostuu deiktisestä kategoriasta, johon kuuluu neljä eri aikamuotoa (Hakulinen ym. 2004: 139). Preesens ilmaisee menemätöntä aikaa, joka on nyt tässä tai on tulossa. Tuleva aika voidaan havaita muun muassa kontekstin (esimerkiksi adverbi) avulla. Imperfekti viittaa menneeseen aikaan, jolloin näkökulma on menneessä ajassa. Pluskvamperfekti osoittaa myös menneen ajan, mutta se ilmaisee aiempaa aikaa kuin imperfekti. Perfekti muodostaa yhteyden menneen ja nykyisen hetken välille, jolloin menneen tilanteen vaikutus kantaa nykyhetkeen asti (esimerkki 2) (Korhonen 2011: 4-7.) Esimerkit 2 ja 3a-3e ovat eri tempuksista.

(2) Onko sinulla ollut hyvä loma? (loma jatkuu yhä)

(3a) Syön. (preesens: on nyt tässä)

(3b) Syön pian. (preesens: on tulossa)

² Venäjän kielen opetusmateriaali etälukiossa <http://www02.oph.fi/etalukio/venaja/venaja6/kielioppi2.htm>

- (3c) Söin. (imperfekti)
- (3d) Olen syönyt. (perfekti)
- (3e) Olin syönyt. (pluskvamperfekti)

Edellä esiintyi nähdä tempuksen eri termit, kuten esimerkiksi imperfekti tai perfekti. Niitä ei pidä sekoittaa aspektiin kuuluvien termien imperfektiivinen/imperfektiivinen/imperfektiivisyys tai perfektiiivi/perfektiiivinen/perfektiiivisyys kanssa. Comrie (1976: 11–12) onkin maininnut, ettei aspektilla ole vakituista termistöä käytössään, mikä on johtanut väärinymmärryksiin tutkijoiden joukossa. Comrien (emt.) mukaan termit perfektiiivinen ja perfekti on helposti sekoitettu toisiinsa, vaikka niillä on eri merkitys.

3 LAUSEEN ASPEKTI

Edellisessä luvussa tarkasteltiin yleisesti aspektia muun muassa verbi-ilmauksen aspektuaalisista tilannetyypeistä käsin ja imperfektiivisen ja perfektiivisen aspektin eroa sekä aspektin ja tempuksen välistä eroa. Tässä luvussa keskitytään imperfektiivisen ja perfektiivisen aspektin väliseen eroon lausetasolla, jonka jälkeen syvennyttään tarkemmin perfektiivisen aspektin funktioon ja sen esiintymiseen eri viittomakielissä.

3.1 Imperfektiivisen ja perfektiivisen aspektin välinen ero

Lauseen aspekti (Hakulinen ym. 2004: 1430, 1435) tuo esille näkökulman lauseen esittämän tilanteen sisäisestä aikarakenteesta, jolloin tilanne esitetään rajattuna tai rajaamattomana. Rajattua tilannetta kutsutaan perfektiiviseksi, jos jokin toiminta on päättynyt tai tulee päätty-mään. Rajattu tilanne muodostuu yhdestä kokonaisuudesta, jolla on alku ja loppu tai joka on punktuaalinen. Rajattu tilanne sisältää muutoksen tai tuloksen, kuten seuraavista Hakulisen ym. (2004: 1430) esimerkeistä (4a-4d) käy ilmi:

- (4a) Koira juoksi talon ympäri.
- (4b) Minä löysin hattuni ja panin sen päähän.
- (4c) Metsästäjä ampui sorsan (kuoliaaksi ~ siipirikoksi).
- (4d) Tyttö kävelee metsästä kotiin.

Punktuaalisuudella tarkoitetaan tapahtumaa, joka tavallisesti kestää vain hetken ja joka päättyy heti alettuaan. Se osoittaa tyypillisesti käännekohdan, eikä tilanne enää jatku loppukohdan jälkeen. Punktuaalisia tapahtumia ovat esimerkiksi aivastaminen, koputtaminen tai hämmästyminen. Rajaamatonta tilannetta kutsutaan sitä vastoin imperfektiiviseksi (5a-5d). Siinä toiminta on käynnissä/ollut käynnissä ja on siten vielä keskeneräinen tai tulokseen johtamaton. (Hakulinen ym. 2004: 1430, 1435.)

- (5a) Koira juoksi ympäri taloa.
- (5b) Minä etsin hattuani.
- (5c) Metsästäjä ampui sorsaa.

(5d) Tyttö oli ~ käveli metsässä.

Imperfektiivisyydellä kuvataan myös habituaalista tilannetta, joka toistuu jonkin ajanjakson aikana tai on tyypillinen jollekin ajanjaksolle. (Hakulinen ym. 2004: 1430.)

Edellä nähtiin suomen kielen sijamuodolla olevan vaikutusta, kun tulkitaan tilanne perfektiiiviseksi tai imperfektiiviseksi. Lauseessa 4c *sorsan* kertoo sorsan kuolleen tai tulleen siipirikoksi, jolloin ilmauksessa näkyy toiminnan tulos (perfektiivinen aspekti). 5c-lauseessa *sorsaa* antaa ainoastaan viitteitä sille, että sorsa on haavoittunut. Tällöin metsästäjän tavoite on yhä kesken (imperfektiivinen aspekti).

Yleisesti ajateltuna suomen kielessä voidaan objektin sijamuodon avulla havaita perfektiiivisyyden ja imperfektiivisyyden välinen ero. Perfektiivisyys merkitään akkusatiiviobjektilla (6a) ja imperfektiivisyys partitiiviobjektilla (6b). Näin ei kuitenkaan aina ole, sillä partitiiviobjekti voi myös ilmaista perfektiiivistä aspektia (6c). (Kangasmaa-Minn 1993: 16–17.)

(6a) Luin kirjan. (akkusatiiviobjekti = kirja on luettu loppuun)

(6b) Luin kirjaa. (partitiiviobjekti = kirjan lukeminen on kesken)

(6c) Kannoin koria loppuun asti. (partitiiviobjekti = kori on kannettu loppuun asti)

Suomen kielessä ei ole yksiselitteistä ratkaisua sille, miten aspektia ilmaistaan, koska suomesa ei ole slaavilaisille kielille yleistä morfologista aspektikategoriaa. Suomen kielessä ei voida esimerkiksi sijamuotojen tai johdinsuffiksien avulla ilmaista aspektia. Edellä nähtiin akkusatiivi- ja partitiiviobjektin käyttö, mutta ne saattavat merkitä enemmän kvantiteettia (kokonainen/osa) kuin aspektia. Siksi aspektia tulee suomen kielessä lähestyä mieluummin tilannekohtaisesti semanttisella tasolla. (Kangasmaa-Minn 1993.)

Slaavilaisista kielistä esimerkiksi venäjän kielessä on rikas kieliopillinen aspektikategoria. Alestalo-Shepelenkon ja Hämäläisen (2008) mukaan useimmilla venäjän verbeillä on kaksi aspektia (imperfektiivinen ja perfektiiivinen aspekti), jotka kuvaavat verbiin liittyvää toimintaa. Puhujat valitsevat jommankumman aspektin riippuen kerrottavan asian näkökulmasta. Jos halutaan osoittaa loppuun suoritettu tai loppuun suoritettava toiminta (esiintyy lopputulos), valitaan perfektiiivinen aspekti. Perfektiivinen aspekti muodostetaan useimmiten eri etuliitteiden, johtopäätteiden tai verbin vartalon muokkaamisen avulla. Useimmat etuliitteetömät verbit ovat imperfektiivisiä. (Alestalo-Shepelenko & Hämäläinen 2008: 95–96.) Esimerkkilause (7) voidaan kääntää venäjäksi kolmella eri tavalla (8a, 8b ja 8c) riippuen aspektista ja tilanteen kestosta:

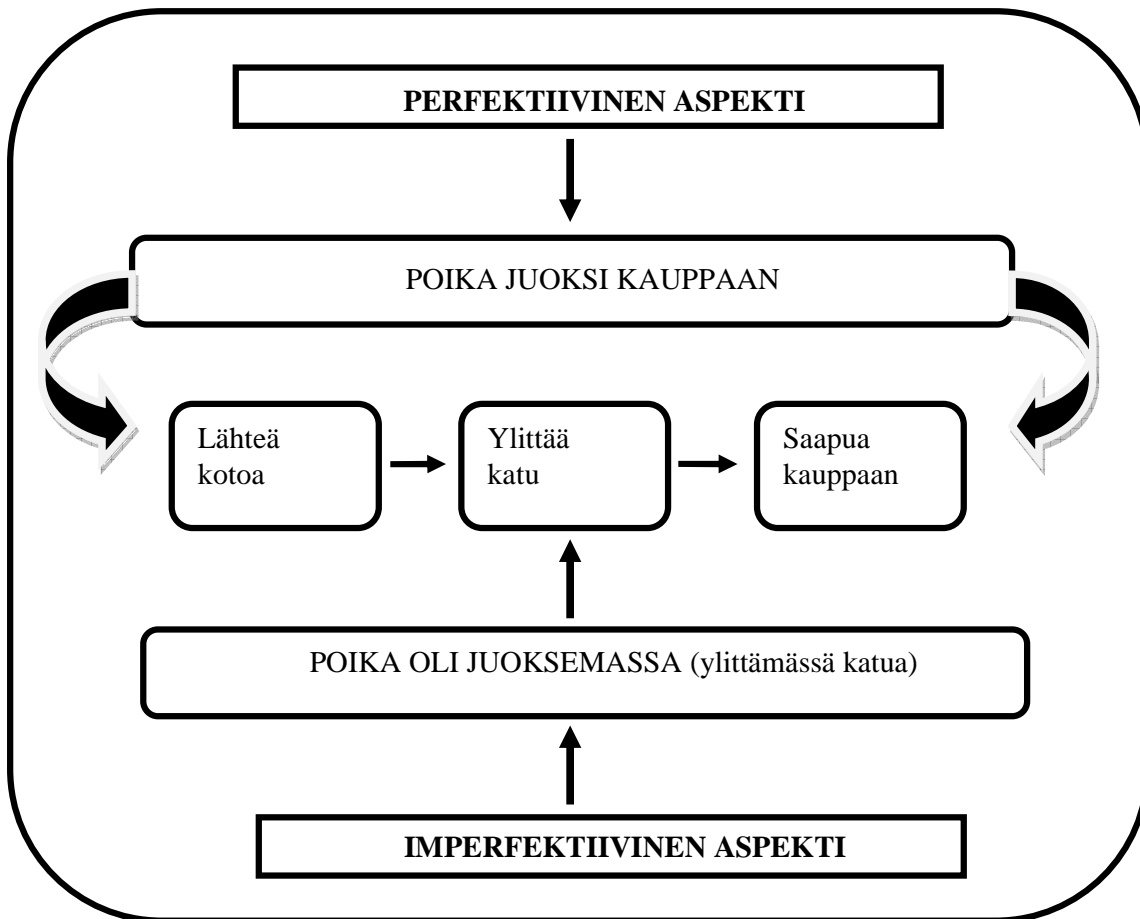
- (7) I stood there for an hour. ‘Seisoin siellä tunnin.’
 (8a) ja *postojal* tam čas.
 (8b) ja *prostojal* tam čas.
 (8c) ja *stojal* tam čas.

Lauseen 8a *postojal* merkitsee venäjän kielessä lyhytkestoista perfektiivistä aspektia, lauseen 8b *prostojal* tuo esille pitkäkestoisen perfektiivisen aspektin ja lause 8c ilmaisee imperfektiivistä aspektia. Etuliitteet -po (lyhytkestoinen) ja -pro (pitkäkestoinen) ilmaisevat perfektiivistä aspektia. (Comrie 1976: 17.)

Edellä kuviossa 1 (sivulla 14) nähtiin, että perfektiivinen aspekti voi ilmaista sekä lyhytkestoista että pitkäkestoista tilannetta. Usein on luultu virheellisesti, että perfektiivinen aspekti voisi kuvailla ainoastaan lyhytkestoisia tilanteita. Tämä juontaa juurensa perfektiivisen aspektin ominaisesta tavasta kuvata punktuaalisia tapahtumia. (Comrie 1976.)

Comrien (1976) mukaan imperfektiivinen ja perfektiivinen aspekti eroavat toisistaan myös sisäisen aikarakenteen suhteen. Perfektiivinen aspekti merkitsee yhtä kokonaisuutta, jota ei jaotella eri sisäisiin vaiheisiin. Se käsittää tilanteen alku- ja loppupisteen. Imperfektiivinen aspekti sen sijaan ei sisällä alku- ja loppupistettä, vaan ainoastaan yhden vaiheen kokonaisuudesta. Tällöin imperfektiivinen aspekti tarkkailee kokonaisen tilanteen sisällä olevia eri vaiheita. (Comrie 1976.)

Rathmann (2005) on samaan tapaan esittänyt, että perfektiivistä aspektia käytetään sellaisessa kontekstissa, josta voidaan hahmottaa laajempi ulottuvuus. Esimerkiksi perfektiivinen tilanne ‘*John juoksi kauppaan*’ voi esiintyä sellaisessa kontekstissa, jossa John lähti kotoa, ylitti kadun ja saapui kauppaan. Johnin liikkeellelähtö kotoa toimii alkupisteenä ja kauppaan saapuminen loppupisteenä. Koko tapahtuma muodostaa yhden kokonaisuuden. Imperfektiivisessä tilanteessa sen sijaan voidaan hahmottaa vain osa perfektiivisestä tilanteesta. Edellä esitetystä kontekstista voidaan imperfektiiviseksi tilanteeksi ymmärtää esimerkiksi se, että John oli ylittämässä katuja (enempää ei ole tapahtunut vielä). Tällöin imperfektiivinen aspekti ei sisällä alku- eikä loppupistettä, koska siinä ei esitetä kokonaista tapahtumaa. (Rathmann 2005: 113–114.) Olen luonut selvennykseksi Rathmannin (emt.) edellä esittämästä esimerkistä kuvion 3, jossa voidaan havainnollistaa ero imperfektiivisen ja perfektiivisen aspektin välillä.

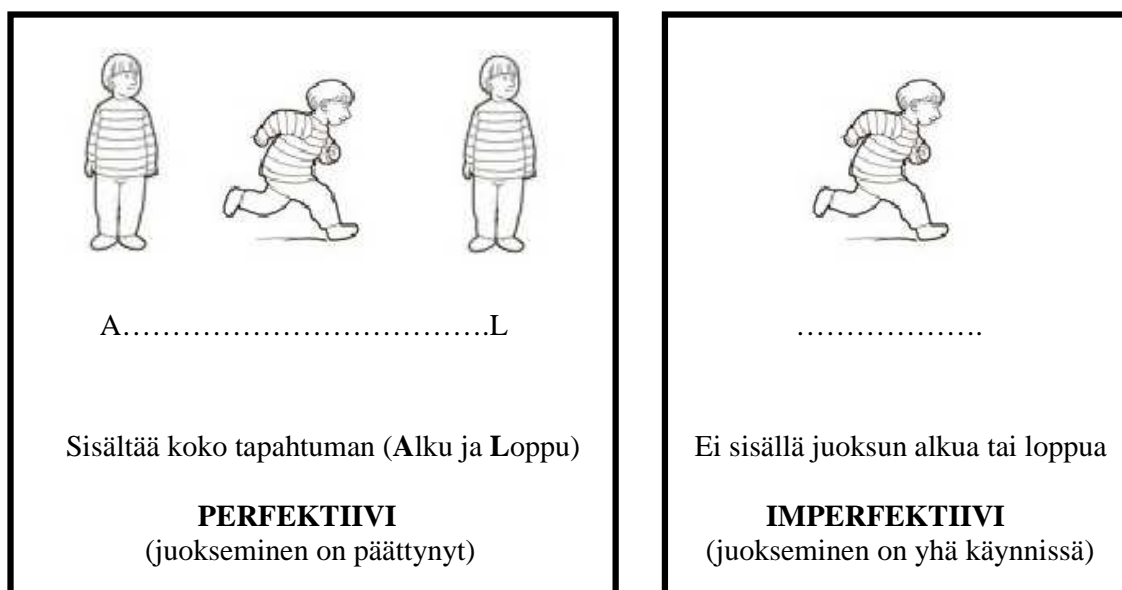
Kuvio 3. Imperfektiivisen ja perfektiivisen aspektin välinen ero.

3.2 Perfektiivisen aspektin syvällisempi tarkastelu

Edellä esitettiin perfektiivisen aspektin osoittavan päätyneen (tai päätyvän) tai loppuun suoritettun (tai loppuun suoritettavan) tilanteen. Ne viittaavat samaan asiaan: jokin tilanne on loppunut. Loppuun suorittamisen ja päättymisen välinen ero on häilyvä, sillä me ihmiset voimme tulkita monella tapaa kummasta on kyse. Niillä on kuitenkin eroa toiminnan päätepisteen näkökulmasta. Smith (1997: 67–68) on esittänyt teelisten tapahtumien osoittavan loppuun suoritettua toimintaa (completed), koska niissä voidaan nähdä helposti luontainen päätepiste (esimerkiksi *söin leivän* tai *voitin kilpailun*). Ateelisissä tapahtumissa (esimerkiksi *kävelin metsässä* tai *aivastin*) ei vastaavasti näy luontaista päätepistettä, minkä vuoksi niitä pidettäisiin loppuun suoritettuina. Ateeliset tapahtumat ilmaisevat kuitenkin päättymistä, koska niiden

toiminta on itsessään päättynyt (terminated). Smithin (emt.) mukaan sekä loppuun suoritettu että päättynyt toiminta kuuluvat molemmat perfektiiviseen aspektiin.

Perfektiivisen aspektin kannalta tärkeintä on ymmärtää tilanteen päätyneen tai suoritettun loppuun (on jokin tulos), jolloin se ei enää jatku imperfektiivisen aspektin tapaan (ei ole tulosta). Lisäksi on relevanttia luoda mielessään ´sellainen mielikuva´, jossa nähdään jokin kokonainen tilanne alkupisteestä aina loppupisteeseen asti (rajattu tapahtuma). Havainnollistan rajatun ja rajaamattoman tapahtuman välistä eroa kuviossa 4.

Kuvio 4. Tapahtuman alku- ja loppupisteen tarkkailu³.

Perfektiivisen aspektin aikasuhteesta on esitetty eri näkökulmia. Frawleyn (1992: 300) mukaan perfektiivisesti rajatut tapahtumat ilmenevät tavallisesti joko menneessä tai tulevassa ajassa. Ne esiintyvät harvoin nykyhetkessä, joka taas viittaa yleensä staattisuuteen. Smith ja Erbaugh (2005: 4-5) taas väittävät, etteivät rajatut tapahtumat voi esiintyä nykyhetkessä, kun taas tulevassa hetkessä esiintyminen on sen sijaan mahdollista. Dahlin (1985: 79–80) näkemyksessä perfektiivisellä aspektilla on suuri taipumus esiintyä pelkästään menneen ajan kontekstissa⁴. Poikkeuksia löytyy muun muassa slaavilaisista kielistä. Edellä mainitsin jo venäjän

³ Poikaa esittävät kuvat on poimittu Papunetistä www.papunet.fi

⁴ Mennyt perfektiivinen aspekti viittaa nimensä mukaisesti ainoastaan menneen ajan kontekstiin. Muun muassa Bulgarian, Georgian ja antiikin Kreikan kielissä käytetään aspektia nimeltä Aorist. Tämä aspekti on rajoittunut perfektiivisyyteen menneessä ajassa. (Comrie 1976.)

kielessä perfektiivisen aspektin esiintyvän sekä menneessä että tulevassa aikamuodossa (Ales-talo-Shepelenko & Hämäläinen 2008: 96). Miksi tuleva aika voidaan ottaa myös huomioon, vaikka siinä ei ole vielä kyse loppuun suoritetusta tapahtumasta? Perfektiivisen aspektin ydin-ideana on tarkkailla tilanteen kokonaisuutta (alku- ja loppupiste), jolloin se voi olla joko lop-puun suoritettu tai myöhemmin loppuun suoritettava. Tulevassa ajassa tilanne tulee loppuun suoritetuksi. Tilanne täytyy ikään kuin kuvitella mielessään jo päättyneeksi, vaikka se tapah-tuukin vasta myöhemmin. Loppujen lopuksi on kyse samasta asiasta: tilanteen kokonaisuus-ta alku- ja loppupisteinen.

Perfektiivisen aspektin yleisen määritelmän mukaan staattiset tilat eivät voi kuulua per-fektiiviseen aspektiin, koska staattisissa tiloissa ei esiinny alku- ja loppupistettä (Smith 1997: 67, 69). Dynaamisuuden vaatimus vaihtelee kuitenkin kielialueittain, sillä muun muassa rans-kan ja englannin kielessä (9) sallitaan staattisuus, jos se voidaan tulkita rajatuksi.

- (9) Jennifer knew Turkish...but she has forgotten it all.
 ‘Jennifer osasi turkkia...mutta hän on unohtanut siitä kaiken.’

Tässä esimerkkilauseessa Jenniferin turkin kielen tietämys päättyi unohtamisen seurauksena. Sen sijaan esimerkiksi venäjän, kiinan ja navajon kielessä perfektiivisen aspektin sisältämissä tilanteissa ei sallita ollenkaan staattisuutta. (Smith 1997: 69–70.)

Lisäksi perfektiivisen aspektin on mainittu voivan kehittää narratiivista aikaa, jossa ra-kennetaan uusi tapahtuma edellä päättyneen tapahtuman jälkeen. Narratiivinen aika vaatii sellaisen tapahtuman, jossa esiintyy dynaamisuutta. Perfektiivinen aspekti voi kehittää narra-tiivista aikaa, koska se sisältää rajattuja tapahtumia. (Smith 2003: 26–28, 94; Rathmann 2005: 118.) Myös Dahl (1985: 139) on tuonut esille perfektiivisen aspektin ympärillä esiintyvän usein narratiivisuutta. Narratiivisen ajan kehityksessä tapahtumat esitetään niiden järjestyksen mukaan. Ensiksi osoitetaan ensimmäinen tapahtuma. Kun se on päättynyt, toinen tapahtuma voi alkaa. Näin syntyy tapahtumien ketju, joka etenee loogisessa järjestyksessä. Esimerkiksi:

1. tapahtuma: Kun olen syönyt leivän,
2. tapahtuma: menen ulos.

Ensimmäinen tapahtuma ajatellaan jo loppuun suoritetuksi, kun toinen tapahtuma on käynnis-sä. Näin ollen toinen tapahtuma ei voi toteutua, jos ensimmäistä tapahtumaa ei ole suoritettu loppuun.

3.3 Perfektiivinen aspekti eri viittomakielissä

Tarkastelen perfektiivisen aspektin esiintymistä neljässä eri viittomakielessä (suomalainen, amerikkalainen, israelilainen ja italialainen).

3.3.1 Perfektiivinen aspekti suomalaisessa viittomakielessä

Rissanen tutkimuksen (1985, 1998) mukaan suomalainen viittomakieli tekee eron perfektiivisen ja imperfektiivisen aspektin välillä. Imperfektiivistä aspektia ei merkitä erikseen, vaan se voidaan toteuttaa muun muassa liikkeen toistoprosesseilla. Perfektiivistä aspektia voidaan ilmaista tavallisesti viittomilla JO (kuvio 5), VALMIS (kuvio 6) ja LOPPU (kuvio 7)⁵. Ne esiintyvät useimmiten verbaalin jälkeen. Viittoma JO voi myös sulautua verbaaliin. Näillä viittomilla osoitetaan toiminnan päättyneen tai suoritettun loppuun. (Rissanen 1998: 227.)

Kuvio 5. JO

Kuvio 6. VALMIS

Kuvio 7. LOPPU

Viittomia JO, VALMIS ja LOPPU käytetään esimerkiksi seuraavissa lauseissa (10–13):

(10) OS-1 SYÖDÄ **JO/VALMIS/LOPPU** 'Olen syönyt.'

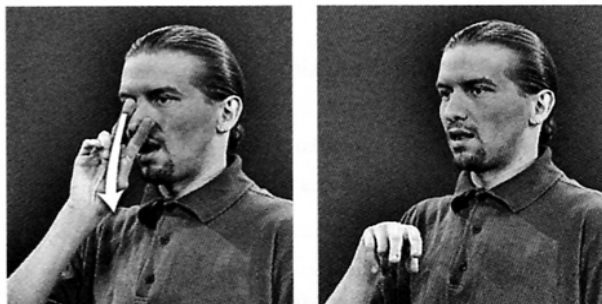
(11) OS-1 MUISTAA TILATA **JO** OS-1 'Muistan tehneeni tilauksen.' (Suvi, 219/3)

(12) JOULUTORTTUX OS-4 LEIPOA KAIKKI **VALMIS** / HELPOTTUNUT OS-1
'Olen tyytyväinen, koska kaikki joulutortut on tehty'. (Suvi 124/2)

(13) FIRMA OS-4 **LOPPU JO** 'Firma lopetti toimintansa.' (Suvi 140/1)

⁵ Kuvat on poimittu verkkosanakirja Suvista <http://suvi.viittomat.net>

Rissanen (1998) on tuonut esille, että perfektiivisyyttä voidaan ilmaista myös sellaisilla verbaaleilla, joilla on erityinen liikeparametri. Tällaisia verbaaleja ovat NÄHDÄ, OPPIA, SYÖDÄ, TIETÄÄ, G-TULLA, LUKEA ja SYNTYÄ. Nämä viittomat sisältävät kaaren tapaisen liikkeen alaspäin ja pysähtyvät nopeasti. JO on siis sulautunut näihin erityisviittomiin. (Rissanen 1998: 228.) Esimerkiksi viittomassa ON-NÄHNYT (kuvio 8) on tapahtunut kyseisen viittoman sulautuminen.

Kuvio 8. ON-NÄHNYT⁶

Lisäksi Rissanen (1985) on esittänyt, että suomalaisessa viittomakielessä voidaan osoittaa perfektiivinen aspekti myös muulla tavoin:

(14) OSOITUS-2 TUPAKKA "**sormet liikkuvat yhteen**" / TULLA-2-1

'Kun olet polttanut savukkeesi, tule sisään.' (Rissanen 1985:115)

Esimerkin 14 ilmauksessa viitotaan ikonisesti tupakan palaminen alusta loppuun. Peukalon ja etusormen sulkeutumisen liike riittää osoittamaan, että tapahtuma on selkeästi päättynyt.

Rissanen (1998) mukaan aikamuodolla ei näytä olevan kieliopillista kategoriaa suomalaisessa viittomakielessä, koska viittojat eivät jatkuvasti merkitse nykyisen ja menneen ajan tapahtumia kieliopillisella merkitsijällä. Menneeseen aikaan voidaan viitata käyttämällä muun muassa viittomia ENNEN, KAUAN SITTEN, JO, EILEN. Kuitenkin viittomaa JO käytetään myös kopulana⁷ menneisyydessä, useimmiten verbaaliviittomien jälkeen, kun mennyt tilanne on ensin kerrottu. Sitä ei voi käyttää tulevaisuuteen viittaavassa kontekstissa viittomien LOPPU ja VALMIS tapaan. (Rissanen 1998: 227.)

⁶ Kuva on poimittu verkkosanakirja Suvista <http://suvi.viittomat.net>

⁷ Kopulalla tarkoitetaan olla-verbiä, joka yhdistää lauseen subjektin predikatiiviin tai adverbialiini. Kopulalauseet kuvaavat tiloja. (Hakulinen ym. 2004: 848.)

(15) MYÖHEMMIN SINÄ SYÖDÄ+VALMIS⁸/ULOS-MENNÄ-1-3

‘Kun olet syönyt, menet ulos.’

Esimerkissä 15 esitetty lause viittaa tulevaan hetkeen. Rissanen väittää, että viittoma JO näyttää viittaavan menneisyyteen selvemmin kuin viittomat VALMIS ja LOPPU. On mahdollista, että JO-viittomasta olisi syntymässä tempuksen tunnus, jos suomalaisessa viittomakielessä otettaisiin käyttöön tempus. (Rissanen 1998: 227.)

Rissanen (1998: 227) on todennut JO, VALMIS ja LOPPU-viittomien olevan puolisisidonnaisia morfeemeja. Jantunen (2010: 67) on tässä eri mieltä, sillä hän pitää niitä analyysinsä mukaan leksikaalis-syntaktiseen ilmiöön kuuluvina, ei morfologiseen suffiksaatioon. Jantunen on lisäksi tuonut esille, että verbaalin ja aikaa rajaavien viittomien muodollinen suhde vaatii tarkempaa tutkimusta.

Rissanen (1985, 1998) on siis esittänyt jo perusteluja sille, että muun muassa viittomilla JO-, VALMIS- ja LOPPU voidaan ilmaista perfektiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä. Tutkimuksessa ei kuitenkaan esitetä, millaisissa tilanteissa voidaan käyttää kyseisiä viittomia (esimerkiksi staattinen tila tai dynaaminen tapahtuma), millainen on näiden viittomien merkitys (esimerkiksi päättymisen ja loppuun suorittamisen välinen ero) tai voivatko viittomat kehittää narratiivista aikaa ja voiko esimerkiksi JO-viittoma ennen verbaalia sijoittuneena ilmaista perfektiivistä aspektia. Perfektiivistä aspektia ilmaisevia viittomia tulee tutkia tarkemmin myös viittomajärjestyksen osalta. Tässä tutkimuksessa pyrin valottamaan mainittuja seikkoja.

3.3.2 Perfektiivinen aspekti amerikkalaisessa viittomakielessä

Amerikkalaisessa viittomakielessä (ASL) merkitään perfektiivinen aspekti FINISH-viittomalla (kuvio 9). Se voi esiintyä joko ennen verbaalia (pre-verbal) tai lauseen lopussa (clause⁹-final) (Rathmann 2005, Duffy 2007). FINISH on käynyt kieliopillistumisen prosessin läpi kehittyen leksikaalisesta viittomasta monipuoliseksi viittomaksi, jolla on lukuisia funktioita semanttisella tasolla. (Janzen 1995, 2003; Duffy 2007). Esitän seuraavaksi poimintoja FINISH-viittoman eri funktioista.

⁸ Rissanen (1998) on glossauksessaan yhdistänyt VALMIS-viittoman edeltävään verbaaliin plus-merkillä (puolisidonnaisuus). Omassa glossauksessani pidän JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomia aina itsenäisinä lekseimeinä.

⁹ Käytän termistä **clause** käännösvastinetta **lause**. Jantunen (2008) käyttää **clause**-termistä käännöstä **yksinkertainen lause**, jos se sisältää yhden verbaalin ja sen ydinargumentit (agentti ja patientti).

Kuvio 9. FINISH amerikkalaisessa viittomakielessä (Zucchi ym. 2010: 203).

FINISH voi toimia muun muassa **pääverbinä** (16), **jo-adverbina** (17), **perfektinä** (18) ja **perfektiivisenä aspektina** (19).

(16) JOHN **FINISH** READ BOOK 'John finished reading the book.'
'John päätti kirjan lukemisen.' (Zucchi ym. 2010: 204)

(17) **FINISH** EXHAUSTED 'We were already exhausted...'
'Olimme jo uupuneita...' (Zucchi ym. 2010: 205)

(18) JOHN **FINISH** VISIT MARY 'John has visited Mary.'
'John on vierailut Maryn luona.' (Zucchi ym. 2010: 204)

(19) YESTERDAY MOTHER BUY BOOK **FINISH** 'Yesterday Mom bought a book.'
'Eilen äiti osti kirjan.' (Duffy 2007: 21)

Rathmannin (2005) mukaan lauseenloppuinen FINISH ilmaisee perfektiivistä aspektia. Se sisältää neljä eri ominaisuutta. Ensiksi perfektiivisen aspektin sisältämän tapahtuman tulee olla rajattu (tapahtuma sisältää alku- ja loppupisteen). Toiseksi perfektiivinen aspekti ei esiinny statiivisissa lauseissa. Esimerkiksi FINISH-viittomaa ei voi käyttää seuraavassa lauseessa (20):

20) # JOHN KNOW HISTORY FINISH. 'John knew history.'

Kolmanneksi se kehittää narratiivista aikaa, jossa tapahtumat esiintyvät järjestyksessä. Narratiivisen kerronnan näkökulmasta lauseen lopussa esiintyvä FINISH kehittää narratiivista aikaa, sillä FINISH osoittaa tapahtumien järjestyksen (21). (Rathmann 2005)

(21) TOMORROW JOHN COOK s-a-l-m-o-n **FINISH**, MAKE DESSERT

‘Tomorrow, after John cooks the salmon, he will make the dessert.’

‘Huomenna sen jälkeen kun John on valmistanut lohen, hän tekee jälkiruoan.’

Esimerkissä 21 lohen valmistaminen on tapahtumasarjan ensimmäinen tapahtuma, ja se suoritetaan loppuun. Sen jälkeen siirrytään toiseen tapahtumaan eli jälkiruoan tekemiseen. Sellaiset lauseet, joissa ei esiinny FINISH-viittomaa lauseen lopussa, eivät muodosta narratiivista kerontaa. Täten voidaan väittää, että FINISH ilmaisee perfektivisyyttä. (Rathmann 2005: 116–117, 130–136.)

Duffy (2007: 23, 38) ei pidä narratiivisuutta riittävänä todisteena perfektivisen aspektin määrittelylle, sillä muun muassa englannin kielessä *and then* kehittää narratiivisuutta ilmaisematta kuitenkaan perfektivistä aspektia. Hänen mukaansa narratiivisuus ei ole pakollinen piirre perfektiviselle aspektille. Rathmannin (2005) neljännen väittämän mukaan FINISH ei viittaa ainoastaan menneeseen aikaan kahdesta syystä. Ensinnäkin adverbilla voidaan itsessään viitata menneeseen aikaan. Esimerkissä 22 temporaalinen adverbi YESTERDAY viittaa jo menneeseen tapahtumaan. Toiseksi FINISH-viittoman ei tarvitse liittyä edeltävään tapahtumaan, sillä se voi esiintyä yhdessä myös TOMORROW-adverbin kanssa ja viitata siten futuuriin (esimerkki 21). (Rathmann 2005: 134–135.)

(22) YESTERDAY MARY WORK **FINISH** ‘Yesterday Mary worked.’

‘Eilen Mary työskenteli.’

Duffy (2007: 38)¹⁰ ja Rathmann (2005: 124, 144) ovat tuoneet esille myös toisen viittomajärjestyksen: FINISH ennen verbaalia. Myös tässä järjestyksessä FINISH voi ilmaista perfektivistä aspektia, jos sen esittämä tapahtuma on rajattu (23, 24, 25).

(23) I **FINISH** COOK s-a-l-m-o-n ‘I have cooked salmon.’

‘Olen valmistanut lohen.’

(24) WHEN YOU **FINISH** EAT, WE GO SHOPPING

‘When you’ve finished eating, we’ll go shopping.’

‘Kun olet syönyt, menemme ostoksille.’

¹⁰ Duffy (2007) käyttää perfektivisen aspektin ohella termiä perfekti, kun määrittelee ennen verbaalia esiintyvän FINISH-viittoman funktiota. En paneudu tässä perfektiin, koska en keskity työssäni tempuksen rakenteeseen.

(25) NOW JOHN **FINISH** READ BOOK   KNOW ANSWER

‘Now John has read the book. He knows the answer.’

‘John on lukenut nyt kirjan. Hän tietää vastauksen.’

Grose (2004) on tuonut esille pään nyökkäyksen (hn) **FINISH**-viittoman aikana, millä ilmaistaan myös perfektivistä aspektia (esimerkit 26 ja 27).

____hn

(26) I READ BOOK **FINISH**   ‘I finished reading the book.’ ‘Olen lukenut kirjan.’

____hn

27) I **FINISH** READ BOOK   ‘I finished reading the book.’ ‘Olen lukenut kirjan.’

Tiivistäen sanottuna amerikkalaisessa viittomakielessä voidaan ilmaista perfektivistä aspektia, kun **FINISH**-viittoma esiintyy joko ennen verbaalia tai lauseen lopussa. Lauseenloppuinen järjestys toteutuu siis verbaalin jälkeen sijoittumisella. Lisäksi simultaanisella pään nyökkäyksellä vahvistetaan perfektivisen aspektin funktiota **FINISH**-viittoman ohella. Rathmann (2005) on argumentoinut vahvasti sen puolesta, että lauseenloppuinen **FINISH** ilmaisee perfektivistä aspektia ja sisältää seuraavat ominaisuudet: rajattu tilanne, dynaaminen tilanne, menneessä/tulevassa ajassa esiintyminen ja narratiivisen ajan kehittäminen.

3.3.3 Perfektiivinen aspekti israelilaisessa viittomakielessä

Israelilaisessa viittomakielessä (ISL) käytetään viittomaa **ALREADY** aspektin ilmaisemisessa (kuvio 10). Vaikka tämä viittoma usein esiintyy menneen ajan kontekstissa, se voi esiintyä myös nykyisen sekä tulevan ajan kontekstissa. **ALREADY**-viittoman ydinideana on osoittaa tulos jollekin tapahtumalle. (Meir 1999: 43, 49–50.)

ALREADY ei kuitenkaan aina selkeästi esitä tilannetta kokonaan loppuun suoritettuna, vaan sillä voidaan tarkoittaa myös keskeneräistä toimintaa (28), joka ei ole vielä päättynyt. Esimerkissä 28 voidaan nähdä, että kirjettä on aloitettu kirjoittaa ja se on yhä kesken. Israelilaisessa viittomakielessä käytetään myös **FINISH**-viittomaa (kuvio 11), jolla osoitetaan toiminnan selkeästi päättyneen ja loppuun suoritettuna (29). Amerikkalaisessa viittomakielessä ei ole

israelilaisen viittomakielen ALREADY-viittomaa vastaavaa viittomaa, sen sijaan amerikkalaisessa viittomakielessä käytetään ainoastaan FINISH-viittomaa (kuvio 9). (Meir 1999: 49–52.)

Meir (1999) ei ole esittänyt selkeästi, voiko ALREADY kuvata myös kokonaan päättyntä ja loppuun suoritettua tilannetta, minkä vuoksi viittoman funktio jäi hieman epäselväksi. Sen sijaan FINISH-viittomalla osoitetaan aina selkeästi kokonaan päättynyt ja loppuun suoritettu tapahtuma.

(28) I **ALREADY** WRITE LETTER SISTER MY

I've written a letter to my sister...but I got tired and didn't finish it. I'll finish it later.

'Olen kirjoittanut kirjettä siskolleni.' (kirjeen kirjoittaminen on yhä kesken)

(29) I **ALREADY** HOMEWORK **FINISH**

I have (already) completed my homework.

'Olen tehnyt (jo) kotitehtäväni valmiiksi.'

Kuvio 10. ALREADY

Kuvio 11. FINISH

3.3.4 Perfektiivinen aspekti italialaisessa viittomakielessä

Italialaisessa viittomakielessä (LIS) käytetään Zucchin ym. 2010 mukaan viittomaa FATTO perfektiivisen aspektin ilmaisemiseksi. Sitä pidetään kieliopillisena merkitsijänä, joka sijoittuu verbaalin jälkeen. FATTO-viittoman kieliopillisena funktiona on osoittaa loppuun suoritettu toiminta ennen puhehetkeä, jolloin kyseinen viittoma sijoittuu menneeseen aikaan (30). Mennyt aika voidaan osoittaa myös aika-adverbilla (31). FATTO voi kuitenkin esiintyä myös nykyhetkessä (32), mutta perfektiivisen aspektin näkökulmasta tapahtuma on tapahtunut jo ennen kuin siitä mainitaan nyt. FATTO ei voi esiintyä staattisessa tilassa (esimerkiksi löyhkääminen),

koska kyseisen viittoman vaatimus loppuhuipennuksesta (kulminaatio) eli loppuun suoritettua tapahtumasta ei voi esiintyä statiivisissa predikaateissa. (Zucchi ym. 2010: 199–203.)

Italialaisessa viittomakielessä voidaan nähdä olevan selkeä ehto sille, miten FATTO-viittomalla voidaan ilmaista perfektiivistä aspektia ja millainen on kyseisen viittoman funktio.

(30) GIANNI CASA COSTRUIRE FATTO
Gianni house build done
‘Gianni has built a house.’ ‘Gianni on rakentanut talon.’

(31) IERI ALLE-3 GIANNI MANGIARE FATTO
yesterday at-3 Gianni eat done
‘Gianni had already eaten yesterday at 3.’ ‘Gianni oli syönyt eilen kello kolmelta.’

(32) ORA CAFFÉ BERE FATTO
now coffee drink done
‘Now I have drunk the coffee.’ ‘Nyt olen juonut kahvin.’

Kuvio 12. FATTO-viittoman esiintyminen LIS:ssä (esimerkki 30).

3.4 Yhteenvedo perfektiivisestä aspektista

Perfektiivisen aspektin määrittely ei ole yksiselitteinen, ja sitä on tulkittu eri tavoin eri kielissä. Esimerkiksi venäjän kielessä voidaan ilmaista perfektiivistä aspektia ainoastaan dynaamisissa tilanteissa, kun taas muun muassa ranskan kielessä sallitaan staattiset tilat (jos ne ovat rajattuja). (Smith 1997.) Olen soveltanut tutkimuksessani yleistä määritelmää, jonka mukaan perfektiivinen aspekti vaatii rajatun tilanteen, joka muodostuu yhdestä kokonaisuudesta (alku-

ja loppupiste). Sen sisältämä dynaaminen tapahtuma on päättynyt (ateelinen) tai loppuun suoritettu (teelinen), mikä havainnollistettiin kuvion 4 avulla (sivulla 23). On kuitenkin muistettava, ettei päättyneen ja loppuun suoritettun tapahtuman välillä ole yksiselitteistä eroa, jolloin ne voidaan katsoa hyvinkin samankaltaisiksi keskenään. Rajattu tilanne voi olla lyhyt- tai pitempikestoinen. Muiden mahdollisten ominaisuuksien (aika-konteksti, narratiivisen ajan kehittäminen, staattisuus) kohdalla esiintyy vaihtelevuutta kielten kesken. (Comrie 1976, Smith 1997.) Perfektiivistä aspektia tulee siis lähestyä kielikohtaisesti funktionaalisesta näkökulmasta.

4 TUTKIMUSAINIESTO JA ANALYSOINTI

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistoni ja sen analysointivälineet. Sitä ennen selostan lyhyesti tutkimukseni keskeiset tavoitteet. Työtäni ohjaavat kaksi tutkimuskysymystä:

1. Ilmaistaanko viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU perfektiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä?
2. Jos viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU ilmaistaan perfektiivistä aspektia, millaisissa tilanteissa ja viittomajärjestyksissä se tapahtuu?

Olen edellä esittänyt eri näkökulmia perfektiivisestä aspektista ja muokannut siitä yleisen määritelmän luvussa 3.4 (yhteenveto). Tutkimusaineiston analysoinnissa käytän hyväksi Rathmannin (2005: 116–117, 130–136) esittämiä kriteerejä (alla olevat 1-4), jotka toteutuvat ilmaistaessa perfektiivistä aspektia lauseenloppuisella FINISH-viittomalla amerikkalaisessa viittomakielessä. Rathmann (emt.) käyttää tapahtuma-termiä, joka kuuluu tilanteen kategoriaan ja joka eroaa statiivisesta tilasta.

- 1) Tapahtuman tulee olla rajattu (sisältää alku- ja loppupisteen)
- 2) Tapahtuman tulee olla dynaaminen
- 3) Tapahtuma voi esiintyä joko menneessä tai tulevassa ajassa
- 4) Tapahtuma voi kehittää narratiivista aikaa

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä toimii perfektiivisen aspektin yleisen määritelmän ohella funktionaalinen näkökulma (Dryer 2001, 2006). Tiedostan sen, että tutkimusaineistoani tulee lähestyä sen omista lähtökohdista käsin, jolloin muun muassa Rathmannin (2005) esittämiin kriteereihin ei tule pitäytyä liian orjallisesti.

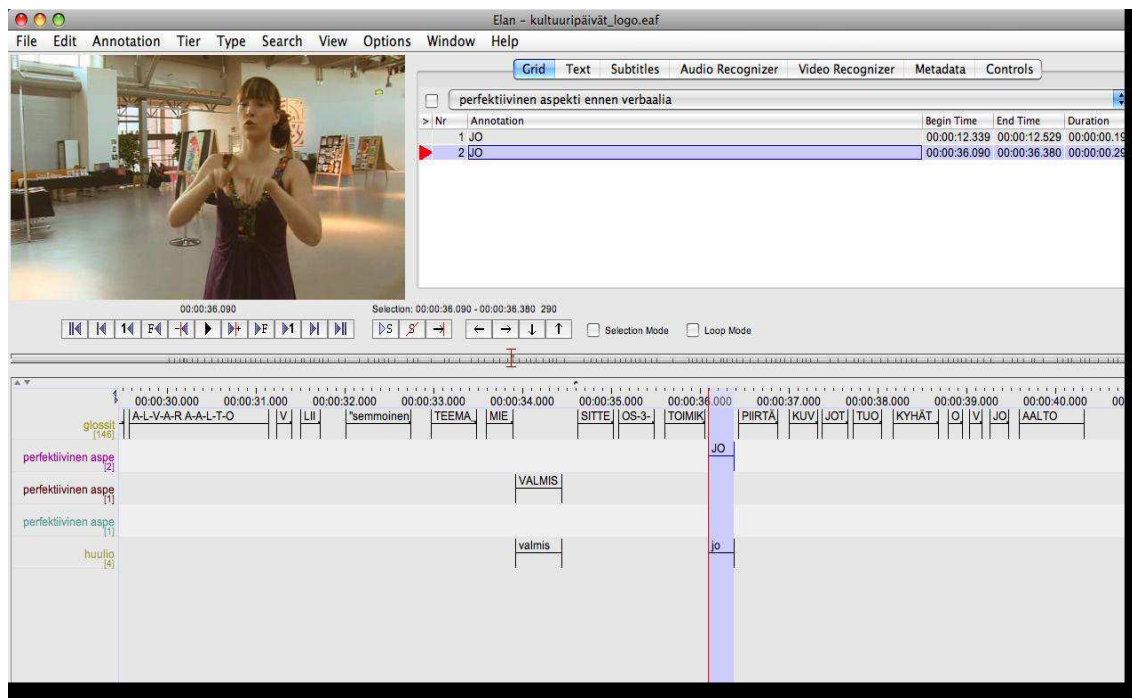
Olen valinnut tutkimusaineistoksi yhteensä neljä videota, jotka muodostuvat sekä Kuu-rojen Liiton videotiedotteista (2 videota) että sen alla toimivasta Netti-TV:stä (2 videota). Tutkimusaineiston videot on valittu sillä perusteella, että niistä on löytynyt runsaasti ilmaisia ja päättyneistä ja loppuun suoritettua tilanteesta. Päättyneen tilanteen ja loppuun suoritettua tilanteen avulla voidaan lähestyä perfektiivisen aspektin näkökulmaa. Videot on kuvattu muuhun tarkoitukseen, joten en itse ole vaikuttanut niiden luomiseen tätä tutkimusta varten.

Tutkimusaineiston videoiden yhteiskesto 35 minuuttia ja niiden sisältö muodostuu seuraavista aiheista:

- Jokelan yhteiskoulun ampumistapaus
- Työntekijän haastattelu työpaikalla
- Viittomakielisen näyttelijäkoulutuksen mainos
- Jyväskylässä järjestettävien kulttuuripäivien logon synty

Tutkimusaineiston videoilla olevat viittojat (yhteensä kuusi) ovat äidinkieleltään tai ensikieleltään viittomakielisiä nuoria ja keski-ikäisiä kuuroja, jotka käyttävät suomalaista viittomakieltä. Videoiden tekstityyleinä ovat lähinnä virallinen, suunniteltu asiateksti ja vapaampi, spontaani kerrontateksti. Tekstien tilanteista neljä on monologista ja kaksi dialogista. On kuitenkin huomioitava, että joissakin videoista saattaa esiintyä käännettyä tekstiä. Käännetty teksti ei aina välttämättä vastaa täysin autenttista viittomista, sillä alkuperäinen kieli (tässä tapauksessa suomen kieli) voi huomaamatta vaikuttaa viittojan tapaan ilmaista muun muassa tilanteen päättymistä.

Tutkimusaineisto on annotoitu ELAN -ohjelmalla (EUDICO Linguistic Annotator)¹¹ joka soveltuu hyvin viitotun videomateriaalin analysointiin (kuvio 13).

Kuvio 13. Katkelma ELAN-annotoinnista.

¹¹ ELAN: <http://www.lat-mpi.eu/tools/elan/elan-description>

Annotaatioissa käytetty ELAN-ohjelman versio on muotoa 3.9.1. Ohjelmalla on mahdollista seurata tarkasti videossa tapahtuvaa viittomista hidastuksineen. Sen avulla on mahdollista luoda rivejä, joihin voi merkitä havaitsemansa ilmiöt. Olen ensiksi annotoinut tutkimusaineiston videoilla kaikki esiintyneet viittomat glossein ensimmäiselle riville. Tämän jälkeen olen keskittynyt poimimaan viittomat JO, VALMIS ja LOPPU kaikkien viittomien joukosta. Lisäksi olen merkinnyt kyseisten viittomien aikana esiintyneen huulion. En keskity tutkimuksessani varsinaisesti huulioon fonologisella tasolla, vaan tarkastelen sitä mahdollisten merkityserojen havaitsemiseksi.

Glossauksessa olen seurannut viittomien esittämisessä käytettäviä merkintöjä, jotka esiteltiin tämän työn alussa. On tärkeää muistaa, etteivät glossit välttämättä aina vastaa täysin niiden viittottuja vastineita. On siis syytä olla koko ajan kriittinen glosseja ja suomenkielisiä käännöksiä kohtaan. Tärkeintä on seurata päättyneen tilanteen ilmaisemista viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU.

Siirsin ELAN-ohjelmalla annotoinnin jälkeen kaikki JO, VALMIS ja LOPPU -viittomat ja niiden ympärillä esiintyneet lauseet Word-ohjelmaan. Olen analysoinut Word-ohjelman avulla JO, VALMIS ja LOPPU -viittomien tapaa ilmaista perfektiiivistä aspektia. Samalla olen tarkastellut näiden viittomien sijaintia syntaktisella tasolla. Otan huomioon sen, että lauseen rajan määrittely ei ole yksinkertaista. Viitotuissa kielissä lauseiden määrittelemine ei ole yksiselitteistä, koska niissä ei voi yksinkertaisesti vetää rajaa lauseen alusta ja lopusta samaan tapaan kuin kirjoitetuissa kielissä. Viitotut kielet sisältävät paljon sellaisia prosodisia ja paralingvistisiä piirteitä, jotka tekevät lauseen rajasta kompleksisen (Crasborn 2007).

Rissanen (1998) on määritellyt JO, VALMIS ja LOPPU -viittomien sijainnin syntaktisella tasolla verbaalin avulla (verbaalin jälkeen tai verbaaliin sulautuneena). Päädyin samaan ratkaisuun tutkimusaineistoni analysoinnissa. Keskityn JO, VALMIS ja LOPPU -viittomien ohella poimimaan aineistosta ne verbaalit, joiden ympärillä JO, VALMIS ja LOPPU -viittomat ilmaisivat päättyneitä toimintaa. Nämä verbaalit on aina alleviivattu tulosten esittelyn kohdalla.

Olen määritellyt viittomat verbaaleiksi sen mukaan, kuinka Rissanen (1985: 29–35; 1998) on esittänyt (ks. tarkemmin luvussa 2.2). Tiedostan myös, että Jantunen (2010: 57–76) on tarkentanut verbaalien ja nominaalien muodostavan suomalaisen viittomakielen jatkumoluonteiset ja hämärärajaiset pääsanaluokat. Viittomat voidaan selkeästi erotella verbaaleihin ja nominaaleihin ainoastaan käyttöyhteyden perusteella.

Verbaalin tarkemman luokittelun (esimerkiksi Takkinen 2008: kuvailevat verbit; Jantunen 2008: 1-3. tyyppin verbaalit; Haapanen & Wainio 2010: 1-2. tyyppin verbaalien jako eri alaluokkiin) sijasta olen keskittynyt erottamaan dynaamisen verbaalin statiivisesta verbaalista,

koska perfektiivisen aspektin yleisen määritelmän mukaan staattiset tilat eivät ilmaise perfektivisyyttä (Smith 1997: 67, 69). Olen käyttänyt tässä apuvälineenä Ison suomen kieliopin (Hakulinen ym. 2004: 1432–1435) määritelmää verbi-ilmausten tilannetyyppien jakamisesta tiloihin ja tapahtumiin (ks. tarkemmin tilannetyypeistä sivulla 14). On huomioitava, että kyseessä on suomen kielen omista tilannetyypeistä, joita ei voi suoraan soveltaa suomalaiseen viittomakieleen. Lisäksi olen katsonut, ovatko tapahtumat punktuaalisia/duratiivisia tai teelisiä/ateelisiä. (ks. emt.) Pääpaino pysyy koko ajan päättyneen ja loppuun suoritettun tapahtuman tarkkailussa.

5 JO-, VALMIS- ja LOPPU-VIITTOMIEN ESIINTYMINEN

Esittelen tässä luvussa tutkimusaineistosta löytyneitä JO, VALMIS ja LOPPU-viittomia sekä niiden sisältämiä tilanteita. Tarkastelen sitä, ilmaistaanko kyseisillä viittomilla perfektiivistä aspektia sekä millaisissa tilanteissa ja viittomajärjestyksissä (verbaalin suhteen) se tapahtuu.

Tutkimusaineiston löydösten perusteella JO, VALMIS ja LOPPU-viittomia löytyi yhteensä 58. Viittomat esiintyivät eri viittomajärjestyksissä. Päädyin viiteen eri järjestykseen. Tulokset esitellään taulukossa 1:

Taulukko 1. JO-, VALMIS- ja LOPPU -viittomien esiintyminen (kokonaismäärä N = 58)

	JO	VALMIS	LOPPU	Yhteensä
Ennen verbaalia	30			30
Verbaalin jälkeen	8	9	1	18
Verbaaliin sulautuneena	2			2
Ilman verbaalia ympärillä	6			6
Ilman muita viittomia ympärillä		2		2
Yhteensä	46	11	1	58

Aineistossa esiintyi eniten JO-viittomaa (46). Se esiintyi yleisimmin ennen verbaalia (30 kertaa). Toiseksi yleisin järjestys on verbaalin jälkeen (18 kertaa), jossa viitottiin JO kahdeksan kertaa, VALMIS yhdeksän kertaa ja LOPPU yhden ainoan kerran. Kyseinen viittomajärjestys on myös ainoa, jossa kaikki kolme edellä mainittua viittomaa voivat esiintyä. Kolmanneksi käytetyin järjestys on ilman verbaalia (6 kertaa), ja kaikki esiintymät olivat JO-viittomia. JO-viittoma sulautui myös 2 kertaa verbaaliin. Viimeisenä oli luokka, jossa ei ollut ympärillä lainkaan muita viittomia. Tällaisessa asemassa esiintyi VALMIS kahdesti.

Seuraavaksi tarkastelen JO-, VALMIS- ja LOPPU -viittomien sisältämiä tilanteita sekä sitä, ilmaistaanko niissä perfektiivistä aspektia vai ei.

5.1 JO neljässä eri viittomajärjestyksessä

Tutkimusaineistossa JO-viittomia esiintyi yhteensä 46 kertaa neljässä eri viittomajärjestyksessä. Määrä on suuri JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomien kokonaismäärään (N=58) nähden. JO-viittomat esiintyivät seuraavissa järjestyksissä: ennen verbaalia (30 kertaa), verbaalin jälkeen (8 kertaa), ilman verbaalia (6 kertaa) ja verbaaliin sulautuneena (2 kertaa). Aloitan analysoinnin ensiksi JO-viittomasta ennen verbaalia.

5.1.1 JO ennen verbaalia

Ensimmäisessä esimerkissä (33) on kyse Jokelan koulun ampumistapauksesta.

(33) KELLO 11.40 ASTI 12.04 VÄLILLÄ KOULU OMA-2 LUKIO OPPILAS p-e-k-ka e-r-i-c

[oli]

a-u-v-i-n-e-n 18+VUOTIAS JO 8 IHMINEN HENKILÖx AMPUA /

a-u-v-i-n-e-n HÄN POLIISI LÖYTÄÄ KELLO 13.53 /

[oli]

SILLOIN a-u-v-i-n-e-n JO TAJUTON MYÖS PAHA LOUKKAANTUNUT

‘Koulun 18-vuotias lukiolainen Pekka Eric Auvinen ampui 8 ihmistä kuoliaaksi klo 11.40 ja 12.04 välillä. Poliisi löysi Auvisen klo 13.53, jolloin Auvinen oli tajuttomana ja pahasti loukkaantuneena.’

Esimerkissä 33 käytettiin kahdesti JO-viittomaa ennen verbaalia. Ensimmäisessä kohdassa verbaalina on AMPUA. Sen ja JO-viittoman välissä esiintyvät nominaaleina 8, IHMINEN ja HENKILÖx. Auvisen ampumistapaus esittää dynaamisen tapahtuman, joka ilmaisee perfektiivistä aspektia. Tapahtumassa ampuminen on päättynyt. Tarkemmin sanottuna Auvisen teko edustaa tässä loppuun suoritettua tapahtumaa, koska hän ampui kahdeksan ihmistä kuoliaaksi (teellisyys). Ampuminen voidaan mieltää yleensä punktuaaliseksi, koska se vie vain hetken. Tässä tapauksessa on kyse enemmän duratiivisesta toiminnasta, koska ampumistapauksia on useampi kuin yksi.

Toisessa kohdassa JO tuotettiin ennen verbaaleja TAJUTON ja LOUKKAANTUNUT. Tajuttomuus ja loukkaantuminen kuvaavat Auvisen olemista jossakin tilassa, mikä ei kerro tilanteen päätymisestä tai loppuun suorittamisesta. Viittomat TAJUTON ja LOUKKAANTUNUT ovat statiivisia verbaaleja, jotka eivät kerro rajatusta tilanteesta. Perfektiivisen aspektin yleisen määritelmän (Smith 1997: 67, 69) mukaan perfektiivistä aspektia ilmaistaessa tapahtuman tulee olla dynaaminen. Statiivisten verbaalien käyttö osoittaa, että kyse ei ole perfektiivisestä aspektista. JO-viittoman roolina on sijoittaa kyseiset statiiviset verbaalit menneen ajan kontekstiin SILLOIN-adverbiviittoman kanssa. JO-viittoman huulio [oli] kertoo myös menneestä ajasta. Kyseinen huulio esiintyi myös AMPUA-verbaalin yhteydessä.

[oli]

(34) REHTORI JO KÄSKEÄ KOKO OPPILAS LUOKKA MENNÄ-SISÄÄNX MYÖS OVIX LUKITA /

[oli]

SITTEN HÄN ITSE JO a-u-v-i-n-e-n TAVATA YRITTÄÄ RAUHOITELLAX / OS-4 ONNISTUA-EI /

[ollut]

ENSIN REHTORI JO YRITTÄÄ PAETA KUITENKIN TAKAISIN a-u-v-i-n-e-n TAVATA

Rehtori käski kaikki oppilaat sisään luokkiin ja myös lukitsemaan ovet. Sitten hän tapasi¹² Auvisen ja yritti rauhoitella häntä. Se ei kuitenkaan onnistunut. Ensin rehtori yritti paeta, mutta hän palasi kuitenkin takaisin tapaamaan Auvista.

Esimerkissä 34 viitottiin JO kolmesti. Ensimmäisessä kohdassa verbaalina on KÄSKEÄ, joka esiintyi heti JO-viittoman jälkeen. Rehtorin käsky edustaa dynaamista tapahtumaa, joka voidaan nähdä punktuaalisena. JO-viittoman avulla osoitetaan kyseisen tapahtuman päättyneen, jolloin se ilmaisee perfektiivistä aspektia (tosin JO-viittoma voidaan tässä tapauksessa tulkita myös pelkästään menneen ajan osoittajaksi). Myös Auvisen tapaaminen kertoo päättyneestä tapahtumasta, joka on samaan tapaan punktuaalinen ja dynaaminen. Sen sijaan rauhoittamisen ja pakenemisen yritykset eivät anna vihjeitä rajatusta tilanteesta, koska molemmissa tapauksissa nähdään rehtorin yrityksen epäonnistuneen. YRITTÄÄ-viittoma tuo esille keskeneräisen toiminnan, jonka lopputuloksesta ei ole tietoa ilman lisätietoja. Kyseinen viittoma kuvailee imperfektiivistä aspektia, jossa yrittämisen prosessi on käynnissä.

¹² Suomen kielessä käytetään eri aikamuotoja menneestä tapahtumasta: esimerkiksi tässä *tapasi*, *on tavannut* tai *oli tavannut*. Käännösvalintani aikamuodon suhteen on vapaamuotoinen, sillä käytän eri aikamuotoja. Aikamuodon valintaani ei tule kiinnittää liiaksi huomiota, vaan keskittyä sen sijaan päättyneen tilanteen seuraamiseen.

Esimerkissä 34 JO-viittoma ilmaisee perfektivistä aspektia verbaalien KÄSKEÄ ja TAVATA yhteydessä. YRITTÄÄ-verbaalin kohdalla JO-viittoman roolina on sijoittaa imperfektiivinen vaihe (yrittämisen prosessi) menneen ajan kontekstiin. JO-viittomien huuliona esiintyvät sekä [oli] että [ollut]. Molemmat viittaavat samaan tapaan menneeseen aikaan.

Rissanen (1998: 227) on maininnut JO-viittoman voivan viitata vahvemmin menneeseen aikaan, kun taas VALMIS ja LOPPU voivat esiintyä myös tulevassa ajassa menneen ajan lisäksi (esimerkki 15 sivulla 27). Tutkimusaineiston esimerkissä 35 viitottiin adverbi MYÖHEMMIN JO-viittoman yhteydessä.

(35) POLIISI SAADA TIETÄÄ ENSIMMÄINEN HÄLYTYS KLO 11.44 /

[oli]

KYMMENEN MINUUTTI MYÖHEMMIN j-o-k-e-l-a JO KOKOONTUA SATA POLIISI

‘Poliisi sai tietää ensimmäisestä hälytyksestä klo 11.44. Kymmenen minuutin päästä sata poliisia kokoontui Jokelaan.

Esimerkin 35 sisältämä tapahtuma ei kuitenkaan kerro tulevasta ajasta, koska tiedämme jo entuudestaan poliisin saaneen ensimmäisen hälytyksen klo 11.44 (mennyt aika). MYÖHEMMIN-adverbin avulla ilmaistiin, että poliisit kokoontuivat koululle 10 minuutin päästä. Poliisien kokoontuminen kertoo siten myös päättyneestä toiminnasta menneessä ajassa. Huomion arvoista tässä on se, että JO-viittomaa voidaan käyttää tulevaan aikaan viittaavan adverbin kanssa samaan tapaan kuin amerikkalaisessa viittomakielessä (Rathmann 2005: 134–135).

[oli]

(36) j-o-k-e-l-a OS-4 JO TAPAHTUA MITÄ + kädet levällään?

‘Mitä Jokelassa oli siis tapahtunut?’

Esimerkissä 36 käytettiin JO-viittomaa samassa lauseessa kysymysviittoman kanssa. Kysyvä lause ei kerro mitään kokonaisesta tilanteesta, joka olisi päättynyt tai loppuun suoritettu. Tässä lauseessa haetaan ainoastaan vastausta sille, mitä Jokelassa tapahtui aiemmin. Lauseessa ei ole kyse tapahtuman rajallisuudesta, joten lause ei ilmaise perfektivistä aspektia. JO-viittoman roolina on jälleen sijoittaa tapahtumakehys menneeseen aikaan.

Esimerkissä 37 kerrotaan edelleen Jokelan koulun tapauksesta, kun taas esimerkissä 38 (kuvio 14) aiheena on kulttuuripäivien logon suunnittelu. Molemmissa esimerkeissä kerrotaan päättyneestä tapahtumasta, joka on myös loppuun suoritettu. Niiden sisältämät tapahtumat ovat dynaamisia ja duratiivisia. Ne ilmaisevat perfektiiivistä aspektia. Molemmissa esimerkeissä viitataan vahvasti menneeseen aikaan, jolloin tempuksen rakenne voi tulla myös kyseeseen perfektiiivisen aspektin sijasta (tulkinnanvaraisuus).

[ollut]

(37) a-u-v-i-n-e-n **JO** JULKINEN TIEDOTE KIRJOITTA

‘Auvinen oli kirjoittanut julkisen tiedotteen.’

[oli]

(38) SITTEN OS-ympyrä TOIMIKUNTA **JO** PIIRTÄÄ KUVA

‘Sitten toimikunta piirsi kuvan...’

SITTEN

OS-ympyrä

TOIMIKUNTA

JO

PIIRTÄÄ

KUVA

Kuvio 14. Esimerkki 38 kuvina.

5.1.2 JO verbaalin jälkeen

Verbaalin jälkeen -järjestyksessä JO esiintyi aina heti verbaalin jälkeen, joka sijaitti useimmiten ilmauksen lopussa. JO-viittoman ja verbaalin välissä ei esiintynyt muita viittomia (nominaaleja), joka taas oli mahdollista edellä esitetyssä ennen verbaalia -järjestyksessä.

Esimerkissä 39 kerrotaan Jokelan koulun oppilaista, jotka näkivät Auvisen ampumistapauksen. Ilmauksessa viitotaan kahdesti NÄHDÄ.

[näh]

(39) TAPAHTUMA OS-2a OSA OPPILAS OS-4-3 IKKUNA NÄHDÄ JO NÄHDÄ

‘Osa oppilaista näki ikkunasta tapahtuman.’

Esimerkissä 39 JO esiintyi ensimmäisen NÄHDÄ-verbaalin jälkeen. JO-viittoman jälkeen viitotaan toisen kerran sama verbaali kyseisen toiminnan korostamiseksi. Verbi nähdä ilmaisee tavallisesti staattista tilaa, mutta esimerkissä 39 verbaali NÄHDÄ kertoo näkemisen tuloksesta. Oppilaat ovat nähneet ampumistapauksen, mikä kertoo dynaamisesta tapahtumasta. Se voi olla joko punktuaalinen tai duratiivinen tapahtuman keston tulkinnasta riippuen. JO-viittoman avulla ilmaistaan rajattu tapahtuma, joka on päättynyt ja loppuun suoritettu (ilmaisee perfektivistä aspektia). JO viitottiin esimerkissä 39 yhdellä kädellä (dominoiva käsi), mikä kertoo, että ei-dominoiva käsi on mahdollista jättää pois viittomaa tuottaessa. Kyseinen ilmaus on merkitykseltään sama kuin viittoma ON-NÄHNYT (kuvio 8 sivulla 26). NÄHDÄ JO tuotetaan kuitenkin perusmuodossaan, kun taas viittomassa ON-NÄHNYT JO-viittoma sulautuu verbaaliin.

Huomion arvoista esimerkissä 39 on ilmauksen NÄHDÄ JO aikana esiintynyt huulio [näh], joka poikkeaa selvästi ennen verbaalia esiintyneen JO-viittoman huulioista [oli, ollut] edellä. JO-viittoman sijainnilla verbaaliin suhteen on vaikutusta huulion muotoon. Ennen verbaalia sijoittuneena huulio ei saa vaikutteita sitä seuraavan verbaalin muodosta (suomen kielen mukainen sanahahmo verbistä), kun taas verbaalin jälkeen sijoittuneena näin tapahtuu.

Myös esimerkissä 40 ilmaistaan perfektivistä aspektia, jossa dynaaminen tapahtuma (muuttumisen prosessi) on päättynyt (sisältää tuloksen). Viittojan huulio sai jälleen vaikutteita JO-viittomaa edellä olleesta verbaalista, sillä huulio [nut] viittaa suomenkielisen verbin ‘muuttunut’ päätteeseen menneessä ajassa. Viittoja käytti NYT-viittomaa, joka viittaa luonnollisesti nykyhetkeen. Smith ja Erbaugh (2005: 4-5) ovat todenneet, etteivät rajatut tapahtumat voi esiintyä nykyhetkessä. Esimerkissä 40 ei varsinaisesti viitata siihen, että tapahtuma esiintyisi nykyhetkellä. Ilmauksessa esitetään menneisyydessä päättynyt tapahtuma, jonka tulos

näky relevanttina nykyhetkessä. Viittoja viittasi maailman muuttumisella sellaiseen tapahtumaan, jonka seurauksena maailman voidaan katsoa muuttuneen. Tapahtuma on päättynyt, mutta sen vaikutus ulottuu nykyhetkeen asti. Italialaisessa viittomakielessä (Zucchi ym. 2010) FATTO-viittoma voi samaan tapaan esiintyä nykyhetkessä, mutta perfektivisyyden näkökulmasta tapahtuma on tapahtunut jo ennen kuin siitä mainitaan.

[nut]

(40) NYT MAAILMA MUUTTUA **JO**

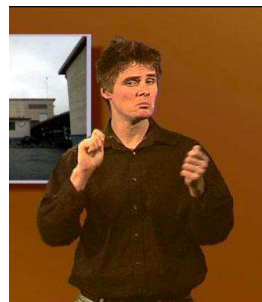
‘Nyt maailma on muuttunut.’

NYT

MAAILMA

MUUTTUA

JO

Kuvio 15. Esimerkki 40 kuvina.

Esimerkissä 41 kerrotaan korppurinkeliön valmistusprosessista, jossa dynaaminen tapahtuma (teelinen ja duratiivinen) on suoritettu loppuun ja se ilmaistaan JO-viittoman avulla. Huuliona näyttäytyy suomenkielisen sanan menneeseen aikaan viittaava suffiksi [-ty].

[-ty]

(41) KORPPU RINKELI k-r-a-n-s / pieni miettimistauko / AAMU TEHDÄ **JO**

‘Korppurinkeli ‘Krans’, tuota, on tehty aamulla.’

Edellä mainitun esimerkin (41) tapaan myös esimerkeissä 42–44 ilmaistaan perfektiivistä aspektia JO-viittoman avulla. Esimerkeissä 42–44 esiintyy sama SUUNNITELLA-verbaali. JO-viittoma on nivoutunut kyseisen verbaalin ympärille eri tavoin, esimerkiksi se löytyi kahdesti saman verbaalin ympäriltä.

- (42) HYVÄ ITSE+KÄRSIVÄLLISYYS PI MERKKI TOIMINTA OS-4 HETI TULLA-MIELEEN EI /

[-Itu]

OS-4 PI SUUNNITELLA **JO**

‘Etukäteen suunniteltu toiminta osoitti hyvää kärsivällisyyttä, mikä ei ollut hetken päänäpistö.’

- (43) POLIISI EPÄILLÄ UHRI HENKILÖX SATTUMALTA VALITAX

[oli]

[-Itu]

MUTTA REHTORI OS-3 SURMA TODENNÄKÖINEN **JO** SUUNNITELLA **JO**

‘Poliisi epäilee, että uhrin oli valittu sattumalta, mutta rehtorin surma oli todennäköisesti suunniteltu.’

[oli]

[jo]

- (44) TEKO OS-2a a-u-v-i-n-e-n **JO** SUUNNITELLA **JO** PITKÄÄN

‘Auvinen oli suunnitellut tätä tekoa jo pitkään.’

Esimerkissä 42 JO-viittoma SUUNNITELLA-verbaalin jälkeen ilmaisee perfektiivistä aspektia, missä suunnittelu on suoritettu loppuun. Esimerkissä 43 näkyy kahdesti JO (sekä ennen verbaalia että sen jälkeen). Viittoja haluaa ilmeisesti korostaa kyseisen tapahtuman todella olleen suunniteltu. Verbaalin jälkeen sijoittuva JO näyttää tässä yhteydessä edustavan vahvemmin loppuun suoritettua toimintaa. Ikään kuin ennen verbaalia sijaitseva JO viittaisi vain toiminnan alkamiseen menneisyydessä, minkä ei katsota vielä loppuun suoritetuksi kokonaan.

Esimerkissä 44 viitotaan samaan tapaan JO ennen SUUNNITELLA-verbaalia ja sen jälkeen. Verbaalin jälkeen sijoittuneen JO-viittoman huulio [jo] erosi esimerkkien 42 ja 43 JO-viittomien huuliosta [-Itu]. Huulio [-Itu] viittaa suomenkielisen sanahahmon mennyttä aikaa ilmaisevaan suffiksiin ‘suunnite-Itu’. Huuliolla [jo] on mahdollisesti eri funktio, koska se

näyttää viittaavan seuraavaan viittomaan PITKÄÄN. Tässä yhteydessä kyseinen ilmaus tarkoittaa ´jo pitkään´, joka korostaa hyvin pitkää aikaa. Huulion muodolla voidaan nähdä olevan vaikutusta siihen, kuinka JO-viittoman merkitys voidaan ymmärtää. Se ei aina välttämättä ilmaise perfektivistä aspektia, vaan se voi merkitä myös pelkästään jo-adverbia (partikkeli). Esimerkissä 44 ennen verbaalia esiintynyt JO ilmaisi siis riittävästi perfektivisen aspektin funktion, koska kyseisen esimerkin ympärillä ollut konteksti (tutkimusaineiston perusteella) viittasi selvästi päättyneeseen tapahtumaan.

5.1.3 JO ilman verbaalia

JO-viittomia esiintyi myös sellaisissa ilmauksissa (45–46), joissa ei ollut verbaaleja ympärillä.

[ollut]

(45) MONTA OPPILAS OS-4-2 JO RUOKA+TUNTI

´Monet oppilaista olivat ruokatunnilla.´

Kuvio 16. Esimerkki 45 kuvina.

Nominaali RUOKA viitotaan esimerkin 45 ilmaisussa normaalisti samaan tapaan kuin verbaali SYÖDÄ, mutta niiden huulioista voidaan erottaa, kummasta on kyse. Esimerkissä 45 RUOKA-viittoman kohdalla viittojan huuliossa näkyi [ruoka], joka viittaa nominaalimuotoon. Lisäksi RUOKA-viittoman perään tuotettiin viittoma TUNTI, mikä antaa merkityksen yhdyssanalle ´ruokatunti´. Myöskään esimerkistä 46 ei löytynyt verbaaleja JO-viittoman ympäriltä.

(46) KYLLÄ HUOMATA TULLA-ESIIN PI HISTORIA /

[ollut]

SYY AIEMMIN JYVÄSKYLÄ OS-2a **JO** KULTTUURI+PÄIVÄ

´Oli huomattavissa historian korostuminen, sillä täällä Jyväskylässä on aiemmin järjestetty kulttuuripäivät.´

Esimerkin 46 alussa on verbaaleja, mutta SYY-viittoman jälkeen verbaaleja ei esiinny. Suomalaisen viittomakielen näkökulmasta SYY-viittomalla aloitetaan uusi tilanne (suomen kielen näkökulmasta kyseinen ilmaustapa muistuttaisi sivulausetta). Näiden perustelujen johdosta pidän SYY-viittoman jälkeistä ilmaisua omana lausenaan, minkä vuoksi JO-viittoman ympärillä ei nähdä olevan verbaaleja.

Esimerkeissä 45 ja 46 JO-viittoma esiintyy nominaalilauseissa, joiden sisällä ei ole verbaaleja. Näissä esimerkeissä ilmaistaan jonkinlaista eksistentiaalista tai lokatiivista merkitystä. Eksistentiaalilause kertoo esimerkiksi tilan näkökulman. Tilalla voidaan tarkoittaa muun muassa sitä, että jokin tai jotakin on jossakin (Hakulinen ym. 2004: 1432–1435). Esimerkissä 45 kerrotaan oppilaiden olleen ruokatunnilla. Se esittää ruokatunnin tietynä lokaationa, jossa oppilaat olivat tietyllä hetkellä (eksistentiaalinen merkitys). Esimerkissä 46 tuodaan esille Jyväskylässä aiemmin järjestetyt kulttuuripäivät. Jyväskylä toimii lokaationa ja ilmaus sisältää eksistentiaalisen merkityksen (Jyväskylässä on ollut jotakin). Esimerkeissä 45–46 JO-viittoman roolina on esittää menneen ajan kontekstin olevan kyseessä. JO-viittoman avulla ymmärretään, että oppilaat **olivat** ruokatunnilla ja Jyväskylässä **on ollut** aiemmin kulttuuripäivät. JO-viittoman huulion perusteella voidaan myös ymmärtää menneen ajan olevan kyseessä.

Sellaisissa ilmauksissa, joissa JO-viittoman ympärillä ei esiinny verbaaleja, JO voi toimia verbaalin korvaajana. JO-viittoman avulla voidaan ymmärtää olevan kyse staattisesta tilasta, jossa esiintyy jonkinlainen eksistentiaali- tai lokatiivirakenteen mukainen merkitys. Tällaisessa tapauksessa JO ei kerro rajatusta tilanteesta, ainoastaan tuo esille näyttämön menneessä

ajassa. Se ei ilmaise perfektivistä aspektia, koska sen ympärillä ei ole dynaamista tilannetta, jonka avulla JO voisi ilmaista päättynyttä tai loppuun suoritettua toimintaa.

5.1.4 JO verbaaliin sulautuneena

Tutkimusaineistosta löytyi kaksi viittomaa, joilla on Rissasen (1998: 227) määrittelemä erityinen liikeparametri (47 ja 48). Näissä viittomissa JO on sulautunut verbaaliin kuviot 17–18).

[tietää] [jo]

(47) KYLLÄ OS-4-3 TIETÄÄ(+JO) JO MITÄ TAPAHTUA AIEMMINXX...

‘Tiedätte kyllä jo, mitä on tapahtunut aiemmin...’

[oppia]

(48) NYT OS-2 JOS LEIPOAX EI-ONNISTUA USEA KUUKAUSI OPPIA(+JO) OS-2a

‘Leipominen vaatii useiden kuukausien oppimisen, siksi et onnistu siinä nyt.’

Esimerkissä 47 viitotaan TIETÄÄ, johon JO on sulautunut (kuvio 17), mikä tarkoittaa ‘tiesi, on tietänyt’. Edellä mainittu ilmaus ei ilmaise perfektivisyyttä, koska TIETÄÄ-verbaali ei staattisen luonteensa johdosta kerro rajatusta tapahtumasta. Erityisen liikeparametrin sisältäneen ilmauksen jälkeen viittoja ilmaisi vielä erikseen JO-viittoman. Tässä verbaalin jälkeen sijoittunut JO ei suoranaisesti viittaa sitä edeltävään TIETÄÄ-verbaaliin. JO edustaa vahvemmin adverbia *jo*, koska viittoja korostaa sillä katsojien tietävän jo entuudestaan Jokelan tapauksesta.

Esimerkissä 48 leipomotyöntekijä kertoo haastattelijalle leipomisen vaativan pitkän oppimisprosessin. OPPIA-verbaaliin on sulautunut JO-viittoma, mikä tarkoittaa ‘on oppinut’ (kuvio 18). Oppimisprosessi kertoo dynaamisesta tilanteesta, jossa oppimisen on päättynyt. OPPIA(+JO) ilmaisee perfektivistä aspektia.

Kuvio 17. ON-TIENNYT

Kuvio 18. ON-OPPINUT

5.1.5 Yhteenveto JO-viittomista

Tulosten perusteella JO-viittomalla voidaan ilmaista perfektiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä. Seuraavaksi esitetään yhteenveto (taulukko 2), jossa näkyy, millaisissa tilanteissa ja viittomajärjestyksissä voidaan ilmaista kyseistä aspektia. JO-viittomalla ilmaistaan perfektiivistä aspektia, kun tilanne on päättynyt tai loppuun suoritettu. Tilanne esitetään dynaamisena (puntuaalinen tai duratiivinen) menneessä ajassa.

Taulukko 2. Perfektiivisen aspektin ilmaiseminen JO-viittomalla.

JO ennen verbaalia	<p>[ollut]</p> <p>a-u-v-i-n-e-n JO JULKINEN TIEDOTE <u>KIRJOITTA</u></p> <p>´Auvinen kirjoitti julkisen tiedotteen.´</p>
JO verbaalin jälkeen	<p>[-ty]</p> <p>KORPPU RINKELI k-r-a-n-s / pieni miettimistauko / AAMU <u>TEHDÄ</u> JO</p> <p>´Korppurinkeli ´Krans´, tuota, on tehty aamulla.´</p>
JO verbaaliin sulautuneena	<p>[oppia]</p> <p>NYT OS-2 JOS LEIPOAX EI-ONNISTUA USEA KUUKAUSI <u>OPPIA(+JO)</u> OS-2a</p> <p>´Leipominen vaatii useiden kuukausien oppimisen, siksi et onnistu siinä nyt.´</p>

Analyysini mukaan JO-viittomalla ei kuitenkaan aina ilmaista perfektiivistä aspektia, sillä JO-viittomalla on myös muita merkityksiä, jotka esitellään seuraavalla sivulla (taulukko 3).

Taulukko 3. JO-viittoman muut merkitykset.

Staattinen tila	[oli] ...SILLOIN a-u-v-i-n-e-n JO <u>TAJUTON</u> MYÖS PAHA <u>LOUKKAANTUNUT</u> ´...jolloin Auvinen oli tajuttomana ja pahasti loukkaantuneena.´
Imperfektiivinen tila	[ollut] ...ENSIN REHTORI JO <u>YRITTÄÄ</u> <u>PAETA</u> KUITENKIN TAKAISIN a-u-v-i-n-e-n TAVATA ´...Ensin rehtori yritti paeta, mutta kuitenkin hän palasi takaisin tapamaan Auvista.´
JO-viittomalla ilmaistaan mennyttä aikaa	[ollut] MONTA OPPILAS OS-4-2 JO RUOKA+TUNTI ´Monet oppilaista olivat ruokatunnilla.´
JO adverbina (partikkeli)	[tietää] [jo] KYLLÄ OS-4-3 <u>TIETÄÄ(+JO)</u> JO MITÄ TAPAHTUA AIEMMINxx... ´Tiedätte kyllä jo, mitä on tapahtunut aiemmin...´

Jo-viittomalla ei siis ilmaista pelkästään perfektiivistä aspektia, sillä viittomalla on myös muita merkityksiä. Taulukossa 3 esiteltiin muun muassa se, että JO-viittomalla voidaan ilmaista menneen ajan konteksti. Menneen ajan kontekstiin viitattaessa JO voi toimia myös jonkinlaisena kopulan kaltaisena merkitysyksikkönä. Osassa tutkimusaineiston tapauksia JO voi kenties ilmaista myös apuverbin mukaista käyttäytymistä tai eksistentiaali- ja lokatiivirakenteen mukaista merkitystä. Jo-viittoman monipuolista merkitystä tulee jatkossa tutkia tarkemmin. Vastaavasti amerikkalaisessa viittomakielessä (sivuilla 27–28) on esitetty FINISH-viittoman sisältävän eri merkityksiä.

Jo-viittoman merkitystä analysoitaessa tulee ottaa huomioon myös huulio fonologisella tasolla. Tutkimusaineistosta voitiin nähdä, että JO-viittoman kohdalla löytyi runsaasti vaihtelua huulion kohdalla. Huulion merkintöjen suhteen olen kriittinen, sillä videomateriaalista en

saanut aina selkoa huulion todellisesta muodosta. Olen merkinnyt huulion sen mukaan, miten se on näkynyt videossa. Huulion muotoon vaikuttivat suuresti Jo-viittoman järjestys verbaalin suhteen. Usein ennen verbaalia sijoittuneen JO-viittoman huuliona esiintyi [oli, ol, ollut]. Verbaalin jälkeen sijoittuminen sen sijaan muutti huulion yleensä muotoon [jo] tai suomen kielen mukaiseen mennyttä aikamuotoa muistuttavaan päätteeseen (esimerkiksi suunnitel-**lut**). Sekä suomen kielellä kaksikielisyyden näkökulmasta että viittojakohtaisilla tekijöillä (sosiolingvistiikka) voi olla vaikutuksensa JO-viittoman huulion suureen vaihtelevuuteen. Huulion muoto voi vaikuttaa myös perfekttiivisen aspektin tulkintaan, sillä toisinaan [jo]-huulio kertoi viittoman tarkoittavan pelkästään adverbia ´jo´. JO-viittoman monipuolista huuliota onkin syytä tutkia jatkossa enemmän.

Yhteistä Jo-viittoman eri merkityksillä (paitsi adverbien merkitystä ilmaistaessa) sekä huulion eri muodoilla näyttää olevan vahva viittaus menneeseen aikaan. Rissanen (1998: 227) onkin esittänyt, että JO olisi mahdollisesti kehittymässä tempuksen tunnukseksi, jos suomalaisessa viittomakielessä otettaisiin käyttöön tempus. Olen samaa mieltä Rissanen (emt.) kanssa siitä, että JO toimii menneen ajan merkitsijänä sellaisissa tilanteissa, joissa tuodaan esille ainoastaan menneen ajan konteksti (esimerkiksi 45). Sellaisissa tilanteissa, joissa on menneen ajan lisäksi kyse päättyneestä tai loppuun suoritetusta toiminnasta, ilmaistaan JO-viittomalla perfekttiivistä aspektia (taulukon 2 esimerkit). Tällöin käytän mieluummin termiä **mennyt perfekttiivinen aspekti** (ks. Aoristin määritelmä sivulla 23) kuvaamaan perfekttiivistä aspektia menneessä ajassa.

5.2 VALMIS kahdessa eri viittomajärjestyksessä

Tutkimusaineistossa VALMIS-viittomia esiintyi yhteensä 11 kertaa kahdessa eri järjestyksessä: verbaalin jälkeen (9) ja ilman muita viittomia ympärillä (2). Määrä on melko pieni JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomien kokonaismäärään (N=58) nähden. Aloitan analysoinnin ensiksi VALMIS-viittomasta verbaalin jälkeen.

5.2.1 VALMIS verbaalin jälkeen

Tutkimusaineistossa VALMIS-viittomia ilmaantui verbaalin jälkeen yhdeksän kertaa. Ne esiintyivät aina jonkin tapahtuman lopussa. Esimerkissä 49 leipomotyöntekijä kertoo haastattelijalle omasta opiskelu- ja työsuorituksestaan.

(49) TYÖ KÄYDÄX OPISKELLA KÄYDÄ-VUOROTELLENx IKÄÄN-KUIN AMMATTI+KOULU

[valmis]

TAVALLAAN OS-1 KÄYDÄ-VUOROTELLENXX VALMIS /

[valmis]

AMMATTI OS-1 ANTAA-2-1 VALMIS

‘Kävin opiskelun ohella myös töissä. Se oli ikään kuin ammattikoulu, jossa kävin vuorotellen sekä opiskelemassa että töissä. Valmistuin siinä ammattiini.’

Esimerkissä 50 haastattelija kiittää leipurityöntekijää siitä, että on saanut nähdä hänen työpaikkaansa ja haastatella häntä.

[val]

(50) OS-1 LUULLA KYSYÄ LISTA-POIJU (1-4)¹³ VALMIS KOKONAISUUS /

[val]

PALJON KIITOS NÄYTTÄÄ ”piirtää ympyrää” VALMIS / OS-1 LÄHTEÄ

‘Luulen, että olen esittänyt nyt kaikki kysymykset. Paljon kiitoksia, kun näytit minulle tätä paikkaa. Lähden nyt pois.’

¹³ Listapojjulla tarkoitetaan ei-dominoivan käden ojentuneisiin sormiin rakennettavaa listaa, johon dominoivan käden etusormella paikannetaan eri merkityksisiä asioita (Varsio 2009).

AMMATTI

OS-1

ANTAA-2-1

VALMIS

Kuvio 19. Esimerkki 49 kuvina (ilmauksen loppuosa).

PALJON

KIITOS

NÄYTTÄÄ

”piirtää ympyrää”

VALMIS

OS-1

LÄHTEÄ

Kuvio 20. Esimerkki 50 kuvina (ilmauksen loppuosa).

Esimerkeistä 49 ja 50 on huomattavissa VALMIS-viittomien käyttäminen dynaamisen ja duraatiivisen tapahtuman lopussa verbaalin jälkeen sijoittuneena. Kyseisillä viittomilla osoitettiin jonkin toiminnan olevan loppuun suoritettu, minkä vuoksi ne ilmaisevat perfektivistä aspektia. Esimerkissä 49 viittoja ilmaisee opiskelu- ja työsuorituksensa päättyneen VALMIS-viittomalla. Suoritusten jälkeen viittoja korostaa vielä saaneensa ammatin opiskelemaltaan alalta, minkä vuoksi hän käyttää vielä toisen kerran VALMIS-viittomaa. Esimerkissä 50 haastattelija käyttää niin ikään kahdesti VALMIS-viittomaa, jolla osoitetaan sekä työpaikkaan tutustumisen että haastattelun päättyneen.

Edellisissä esimerkeissä viitottiin VALMIS kahdella eri tavalla. Esimerkissä 49 tuotettiin kyseinen viittoma suoralla liikkeellä alaspäin ei-dominoivan käden kämmenen takaa. Esimerkissä 50 käsien liike tuotettiin vastaliikkeellä keskeltä sivuille.

Kuvio 21. VALMIS esimerkissä 49.

Kuvio 22. VALMIS esimerkissä 50.

VALMIS-viittomien huuliona esiintyi joko [valmis] tai [val]. Molemmat huuliot viittaavat suomen kielen mukaiseen sanahahmoon. Suomalaisessa viittomakielessä on luonnollista, että viittoja voi käyttää huuliossa koko suomenkielistä sanahahmoa tai ensimmäistä tavua siitä.

Rathmann (2005) on esittänyt amerikkalaisen viittomakielen lauseenloppuisen FINISH-viittoman voivan kehittävän narratiivista aikaa (21).

(21) TOMORROW JOHN COOK S-A-L-M-O-N **FINISH**, MAKE DESSERT

‘Tomorrow, after John cooks the salmon, he will make the dessert.’

‘Huomenna sen jälkeen kun John on valmistanut lohena, hän tekee jälkiruoan.’

Esimerkissä 21 lohena valmistamisen jälkeen voi toteutua jälkiruoan teko. Vastaavaa narratiivisen ajan kehitystä voidaan todeta esimerkissä 50, jossa VALMIS-viittoman avulla päätettiin ensimmäinen tapahtuma ja siirryttiin seuraavaan tapahtumaan. Seuraavaksi esitetään esimerkin 50 tapahtumien järjestys.

1. tapahtuma: PALJON KIITOS NÄYTTÄÄ ”piirtää ympyrää”
 1. tapahtuman päättyminen: VALMIS
 2. tapahtuma: OS-1 LÄHTEÄ

Seuraavassa esimerkissä (51) viittoja kertoo kulttuuripäivien toimikunnan ensimmäisestä kokoontumisesta. Ensimmäisestä kokoontumisesta alkaa pitkä prosessi, jossa käydään läpi kulttuuripäivien teemaehdotuksia liittyen logon suunnitteluun. Prosessin kuluessa viitotaan kahdesti JO (ennen verbaalia sekä ilman verbaalia). Koko prosessi päätetään VALMIS-viittomalla.

[oli]

(51) KYLLÄ AIVAN ENSIN JO KULTTUURI+PÄIVÄ JÄRJESTYS+TOIMIKUNTA KOKOONTUA

ALKAA KESKUSTELLA MITÄ KULTTUURI+PÄIVÄ TEEMA MITÄ OS-2a JYVÄSKYLÄ

ERITYINEN LISTA-POIJU (1-4) / KYLLÄ HUOMATA TULLA-ESIIN PI HISTORIA /

[ollut]

SYÄ AIEMMIN JYVÄSKYLÄ OS-2a JO KULTTUURI+PÄIVÄ /

AJATELLA JUURET SITTEN UUSI AIKA EDETÄ KUITENKIN OLLA AALTO MYÖS VÄHÄN

LIITTYÄ a-l-v-a-r a-a-l-t-o VÄHÄN LIITTYÄ ”semmoinen sekoitus” /

[valmis]

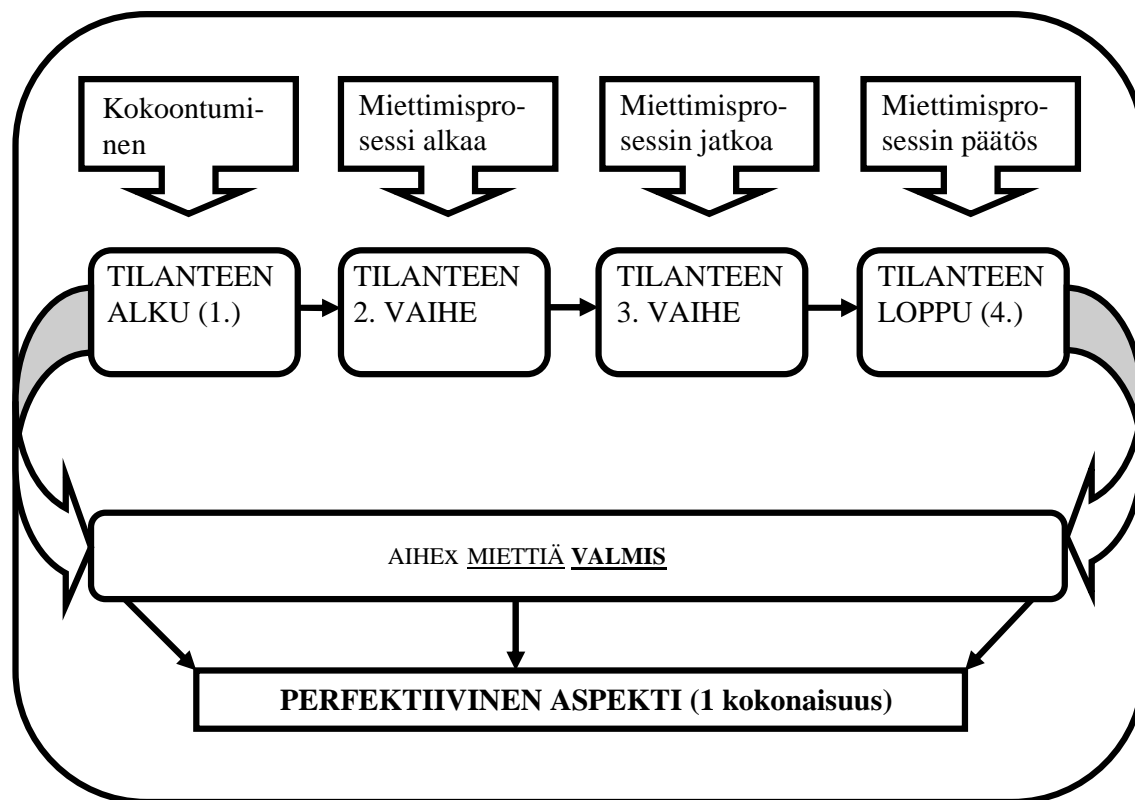
TEEMAX MIETTIÄ VALMIS

’Aivan, ensiksi kulttuuripäivien järjestystoimikunta kokoontui keskustelemaan kulttuuripäivien teemasta liittyen Jyväskylän erityisiin piirteisiin. Oli huomattavissa historian korostuminen, sillä täällä Jyväskylässä on aiemmin järjestetty kulttuuripäivät. Ajateltiin sekä juuria että uutta aikaa. Muodostui sellainen sekoitus, jossa on myös mukana vähän Alvar Aallon tyyliä. Teeman miettimisprosessi saatiin päätökseen.”

Esimerkissä 51 osoitettiin JO-viittomalla kokoontumisen päättyneen sekä Jyväskylässä aiemmin järjestetyn kulttuuripäivät. Näiden vaiheiden jälkeen kerrottiin logon suunnitteluun liittyvistä miettimisprosesseista. Koko prosessi toimikunnan ensimmäisestä kokoontumisesta miettimisprosessin päätökseen tuotiin lopussa esille VALMIS-viittomalla. Kyseinen viittoma

ilmaisee tässä selvemmin perfektivistä aspektia, koska sen avulla kerrottiin pitkän miettimisprosessin päättyneen kokonaan. Ensimmäinen JO-viittoma osoitti myös tapahtuman (kokoon-tuminen) päättyneen, mutta tapahtumassa ei ollut kyse pidemmästä prosessista. VALMIS-viittoma kertoo selkeämmin koko tapahtumaprosessin olevan loppuun suoritettu (kuvio 23).

Kuvio 23. Esimerkin 51 tapahtuma koko prosessina (loppuun suoritettu).

Perfektiivinen aspekti voi esiintyä sekä menneessä että tulevassa ajassa (Frawley 1992; Smith & Erbaugh 2005). Näin on myös muun muassa venäjän kielessä (Alestalo-Shepelenko & Hämmäläinen 2008), amerikkalaisessa viittomakielessä (Rathmann 2005) ja suomalaisessa viittomakielessä (Rissanen 1998). Tulevan ajan kontekstia käytetään samaan tapaan esimerkissä 52.

[valmis]

(52) OS-4 OPINNOT KOKONAISUUS OS-4 VALMIS / OS-4 AMMATTI NÄYTTELIJÄ

‘Kun kaikki opinnot on suoritettu, valmistuu näyttelijäksi.’

Ennen esimerkin 52 ilmaisua viittoja kertoo uudesta koulutusohjelmasta, jossa voi opiskella näyttelijäksi. Koulutus alkaa seuraavana vuonna, jolloin on kyse tulevasta ajasta. Viittoja kertoo opiskeluprosessista, jonka lopputuloksena valmistutaan näyttelijäksi. Opiskelussa on kyse myöhemmin loppuun suoritettavasta toiminnasta, mikä ilmaisee myös perfektivistä aspektia. Perfektiivisen aspektin funktiona on kertoa rajatusta tapahtumasta, jossa esiintyy lopputulos. Tuleva aika käy sen vuoksi tapahtuman aikakehykseksi yhtä hyvin kuin mennyt aika.

Merkitsin KOKONAISUUS-viittoman verbaaliksi, vaikka se voidaan tulkita myös nominaaliksi. Näen sen tässä tapauksessa kuvailevan verbaalimaisesti opintokokonaisuuden prosessia. KOKONAISUUS-viittomassa, jossa ikään kuin piirretään ilmaan prosessin alku- ja loppupiste, kuvaillaan selkeästi koko prosessin päättymistä. Prosessin alusta edetään loppuun asti, mikä näkyy käsien sulkeutumisena viittoman lopussa. KOKONAISUUS-viittoma saattaa kuvata myös perfektivistä aspektia ikonisen muotonsa johdosta.

Esimerkissä 52 VALMIS sijaitsee tapahtuman lopussa ja kehittää myös narratiivista aikaa, koska opintojen päättymisen jälkeen valmistutaan näyttelijäksi. Kyseinen viittoma viitottiin hieman eri tavalla kuin kuviossa 22, sillä viittojan kädet ovat ylempänä (kuvio 24).

Kuvio 24. VALMIS esimerkissä 52.

5.2.2 VALMIS yksinään ilman muita viittomia ympärillä

VALMIS-viittomia esiintyi tutkimusaineistossa kahdesti ilman muita viittomia ympärillä. Viittoja ilmaisi nämä viittomat dialogisessa vuorovaikutuksessa toiselle osapuolelle, missä näytettiin ruoan valmistumisprosessi. Viittoja kommentoi VALMIS-viittomalla ruoan tulleen valmiiksi. Kontekstista voitiin ymmärtää, mistä prosessista oli kyse. Toisessa esimerkissä viittoja kääntyi katsomaan uunin suuntaan, nyökkäsi päätään ja osoitti kohti vilkkuvaa valoa. Tämän jälkeen hän viittooi haastattelijalleen:

(53) OS-4 VALO-VILKKUA OS-4 / NYT OS-1 HAKEA

‘Tuo valo vilkkuu, ja menen nyt hakemaan.’

Viitottuaan viittoja marssi kohti uunia, sammutti sen ja viittoi lopuksi VALMIS ennen kuin avasi uunin oven. Ruoka oli näin ollen valmis noudettavaksi uunista.

VALMIS-viittomat merkitsevät tällaisissa tilanteissa tyypillisesti adverbia ‘valmis’. Tässä viittomajärjestyksessä VALMIS voi ilmaista myös perfektiiivistä aspektia, vaikkakin verbaali puuttui. Olennaisinta on ymmärtää, että ruoan valmistumisprosessi on tullut päätökseen.

5.2.3 Yhteenveto VALMIS-viittomista

Tulosten perusteella VALMIS-viittomalla voidaan ilmaista perfektiiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä. Seuraavaksi esitetään yhteenveto (taulukko 4), jossa näkyy millaisissa tilanteissa ja viittomajärjestyksissä voidaan ilmaista kyseistä aspektia. VALMIS-viittomalla ilmaistaan perfektiiivistä aspektia, kun tilanne on päättynyt tai loppuun suoritettu. Tilanne esitetään dynaamisena (yleisimmin duratiivinen) menneessä tai tulevassa ajassa. Lisäksi tilanne voi kehittää narratiivista aikaa.

Taulukko 4. Perfektiivisen aspektin ilmaiseminen VALMIS-viittomalla.

VALMIS verbaalin jälkeen	<p>TYÖ KÄYDÄX OPISKELLA KÄYDÄ-VUOROTELLENX IKÄÄN-KUIN [valmis]</p> <p>AMMATTI+KOULU TAVALLAAN OS-1 <u>KÄYDÄ-VUOROTELLENxx</u> <u>VALMIS</u> / [valmis]</p> <p>AMMATTI OS-1 <u>ANTAA-2-1</u> <u>VALMIS</u></p> <p>‘Kävin opiskelun ohella myös töissä. Se oli ikään kuin ammattikoulu, jossa kävin vuorotellen sekä opiskelemassa että töissä. Valmistuin siinä ammattini.’</p>
--------------------------	--

Sellaisessa järjestyksessä, jossa VALMIS-viittoman ympärillä ei ole muita viittomia, VALMIS-viittomalla voidaan mahdollisesti ilmaista perfektiiivistä aspektia, vaikka VALMIS siinä merkitseekin adverbia ‘valmis’.

Tulosten perusteella VALMIS ilmaisee selkeästi perfektiivistä aspektia, sillä sen kaikki esiintymät verbaalin jälkeen sijoittuneina (9 kertaa) toteuttivat perfektiivisen aspektin funktion. Lisäksi toisessa viittomajärjestyksessä (VALMIS kahdesti yksinään ilman muita viittoma ympärillä) ilmaistiin myös mahdollisesti perfektiivistä aspektia. VALMIS voi kuitenkin myös merkitä adverbia ´valmis´, mikä vaikuttaa perfektiivisen aspektin tulkintaan. Verbaalin jälkeen esiintyvä VALMIS muistuttaa läheisesti amerikkalaisen viittomakielen lauseenloppuista FINISH-viittomaa niiden ominaisuuksien perusteella, jotka Rathmann (2005: 116–117, 130–136) on esittänyt. VALMIS-viittoman voitiin nähdä esiintyvän usein vastaavasti lauseen lopussa.

VALMIS-viittoman mahdollisuus kehittää narratiivista aikaa viittaa myös Laineen (2010) esittämiin manuaalisiin eli viitottuihin diskurssimerkitsimiin suomalaisessa viittomakielessä. Hänen mukaansa merkitsimien avulla kuvaillaan viitotun jakson (episodi) ajallista etenemistä jakson alussa tai lopussa. Esimerkiksi SITTEN-viittoma auttaa ymmärtämään sen, että edellinen jakso päättyi ja uusi jakso voi alkaa. (Laine emt.) Näen VALMIS-viittoman voivan toimia myös diskurssimerkitsijänä, sillä sen avulla ymmärretään myös edellisen jakson päättyneen ja uuden jakson alkavan.

VALMIS-viittomien yhteydessä esiintyi variaatioita leksikaalisella tasolla. Tutkimusaineistossa löytyi VALMIS-viittomasta kaksi selvää viittomavarianttia (kuviot 21 ja 22 sivulla 54), jotka eroavat muodoltaan (orientaatio, liike ja paikka) selvästi toisistaan. Näiden viittomien merkitys saattaa erota semanttisella tasolla, sillä kuviossa 22 esitetty viittoma mahdollisesti korostaa enemmän pitkän prosessin lopullista päätöstä. On tärkeää tutkia jatkossa, onko VALMIS-viittoman leksikaalisilla variaatioilla vaikutusta perfektiivisen aspektin tulkintaan.

5.3 LOPPU yhdessä viittomajärjestyksessä – verbaalin jälkeen

Tutkimusaineistosta löytyi ainoastaan yhden kerran LOPPU-viittoma, joka esiintyi verbaalin jälkeen ja tapahtuman lopussa. Määrä on hyvin pieni koko tutkimusaineistoon (1/58) nähden. Esimerkissä 54 (kuvio 25) LOPPU-viittoma esiintyy lauseen lopussa, jossa sen ja verbaalin väliin ilmantuu osoitusviittoma (OS-3) nominaalina. Kyseessä on tulevaan aikaan liittyvä dynaaminen tapahtuma, missä viittoja kertoo tulevan viittomakielisen näyttelijäkoulutuksen ohjelman viimeisestä hakupäivästä. Viittoja ilmaisee LOPPU-viittomalla myöhemmin loppuun suoritettavaa toimintaa (myöhemmin haetaan), mikä ilmaisee perfektiivistä aspektia.

LOPPU-viittomaa voidaan käyttää, kuten VALMIS-viittomaa (Rissasen 1998, ks. myös esimerkki 52), tulevan ajan kontekstissa. Analysoin MENNESSÄ-viittoman verbaaliksi, koska se viitotaan samalla tavalla kuin viittoma SAAPUA. LOPPU-viittoman muoto oli sama kuin VALMIS-viittoman (kuvio 24), mutta huulio [loppu] erotti viittomien välisen merkityksen.

(54) JOS OS-2 KIINNOSTUA OS-4 HAKEA OS-4 / KANNATTAA HAKEMUS OS-4 MYÖHEMMIN 2011

[loppu]

TAMMIKUU 17. PÄIVÄ AIKA MENNESSÄ OS-3 LOPPU

‘Jos olet kiinnostunut tähän hakemisesta, kannattaa täyttää hakemus 17. päivä tammikuuta mennessä.’

Kuvio 25. Esimerkki 54 kuvina (ilmauksen loppuosa).

Esimerkin 10 (sivulla 25) perusteella LOPPU voi esiintyä myös menneessä ajassa, kun ilmaistaan perfektivistä aspektia. LOPPU-viittomasta en voi kuitenkaan esittää tarkempia päätelmiä sen hyvin vähäisen esiintymisen tutkimusaineistossa johdosta.

5.4 JO ja VALMIS saman verbaalin ympärillä

Tutkimusaineistosta löytyi myös esimerkki 55, jossa viitottiin saman verbaalin (KIRJOITTA) ympärillä sekä JO että VALMIS. Esimerkissä kerrotaan kirjoittamisen prosessista, joka on päätynyt ja suoritettu loppuun. Näyttää siltä, että VALMIS verbaalin jälkeen osoittaisi selvimmin

koko kirjoittamisprosessin olevan valmista, kun JO ennen verbaalia kertoisi kirjoittamisen mahdollisesti olevan vielä keskeneräinen menneen ajan kontekssissa.

[oli]

(55) MAANANTAI VIIDES MARRASKUU a-u-v-i-n-e-n JO ITSEMURHA VIESTI

[valmis]

KIRJOITTA VALMIS

‘Maanantaina viides päivä marraskuuta Auvinen kirjoitti itsemurhaviestin.’

Vastaava esimerkki löytyy israelilaisesta viittomakielestä, jossa Meirin (1999: 49–52) mukaan ALREADY (‘jo’) ei aina välttämättä selkeästi esitä tilannetta kokonaan loppuun suoritettuna (esimerkki 28 sivulla 31). Sen sijaan FINISH-viittomalla (‘valmis/loppu’) osoitetaan toiminnan selkeästi päättyneen ja loppuun suoritettuna kokonaan (29). Meir (1999) ei ole kuitenkaan esittänyt selkeästi, voiko ALREADY kuvata myös kokonaan päättynyttä ja loppuun suoritettua tilannetta, minkä vuoksi kyseisen viittoman funktio jäi hieman epäselväksi.

Tutkimusaineistoni tulosten perusteella ennen verbaalia sijoittuvan JO-viittoman merkitystä ei voi kuitenkaan suoranaisesti verrata israelilaisen viittomakielen vastaavaan ALREADY-viittomaan, koska JO ennen verbaalia sijoittuneena voi ilmaista myös loppuun suoritettua toimintaa (37).

[ollut]

(37) a-u-v-i-n-e-n JO JULKINEN TIEDOTE KIRJOITTA

‘Auvinen kirjoitti julkisen tiedotteen.’

Tulkinnanvaraisuutta voi esiintyä, sillä vasta kontekstista voimme todella tietää, milloin jokin toiminta on vielä kesken tai todella suoritettu loppuun asti. Esimerkissä 55 viittoja saattoi käyttää VALMIS-viittomaa korostaakseen, että kirjoittaminen on todella päättynyt. Päädyn analyysissäni siihen, että suomalaisessa viittomakielessä JO-viittoma (ennen verbaalia) voi ilmaista loppuun suoritettuna tapahtuman VALMIS-viittoman ohella, vaikka näin ei välttämättä aina ole. Sen sijaan suomalaisen viittomakielen VALMIS ja israelilaisen viittomakielen FINISH näyttävät muistuttavan toisiaan läheisesti merkitykseltään.

6 LOPUKSI

Tässä luvussa esitän tutkimusaineiston käsittelyssä sekä tuloksissa esille tulleita kysymyksiä, jatkotutkimuksen suuntaviivat ja lopullisen yhteenvedon tuloksista.

Tuloksista voitiin havaita JO-viittomien suuri määrä (46) verrattuna VALMIS-viittomiin (11) ja LOPPU-viittomiin (1). JO-viittomien runsas määrä tutkimusaineiston tuloksissa voi johtua monista seikoista. Kyseessä voi olla puhtaasti viittojen taipumuksesta (sosiolingvistiikka) käyttää kyseistä viittomaa usein. Aineistossa mahdollisesti käytetyllä suomen kielestä suomalaiselle viittomakielelle käännetyllä tekstillä voi olla vaikutuksensa JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomien väliseen jakaumaan. Omasta kokemuksestani käännetty teksti voi helposti vaikuttaa viittomisen tapaan. Olen käynyt tästä keskustelua eri tahojen kanssa, muun muassa Kuu-rojen Liiton kansanopiston järjestämän verkkokirjoituskurssin¹⁴ viittomakielisten osallistujien kanssa. Osallistajat korostivat kurssilla, että olisi relevanttia verrata tutkimustuloksiani täysin autenttiseen materiaaliin. Tarkoitan autenttisella materiaalilla sellaista viittomista, johon eivät ole vaikuttaneet muun muassa kamera, käännetty teksti tai muu taho. Sekä omani että kurssin osallistujien intuition mukaan normaalissa arkikeskustelussa voidaan ilmaista päättynyt tai loppuun suoritettu toiminta monella tavalla, mistä johtuen tutkimusaineiston tuloksiin tulee suhtautua myös kriittisesti.

JO-viittomalla näyttää olevan hyvinkin läheinen suhde menneeseen aikaan (tempus), kuten Rissanen (1998: 227) ja luvussa 5.1.5 esitetty yhteenveto JO-viittomista ovat osoittaneet. Läheinen suhde tempukseen näyttäytyi erityisesti huulion kohdalla, josta löytyi paljon suomen kielen menneen ajan ilmaisuja muistuttavia palasia. Viittojen kaksikielisyydellä on varmasti myös osansa tässä ilmiössä. Mennyttä aikaa ilmaistaessa on siten luonnollista käyttää JO-viittomaa, ellei muita keinoja (esimerkiksi menneeseen aikaan viittaavat adverbis) käytetä. On mielenkiintoista havaita, ettei JO-viittomalla ilmaista pelkästään mennyttä perfektivistä aspektia, vaan sillä voidaan ilmaista myös tapahtumaa menneessä ajassa tai adverbis 'jo' merkitystä. Kyseisellä viittomalla näyttää olevan myös muita merkityksiä, jotka esiteltiin niin ikään luvussa 5.1.5. Kyseisen viittoman monipuolisella merkityksellä on varmasti myös suuri syynsä sille, miksi tuloksissa esiintyy niin paljon JO-viittomia. JO-viittoman monipuolista merkitystä tulee erityisesti tutkia jatkossa.

LOPPU-viittomien hyvin vähäinen määrä on myös mielenkiintoinen seikka, mille on varmasti jokin selityksensä. LOPPU-viittoma kuvion 25 perusteella muistuttaa muodoltaan lä-

¹⁴ Kyseisellä kurssilla pidin luennon pro gradu -tutkielmani aiheesta 15.11.2011.

heisesti VALMIS-viittomaa kuviossa 24. Nämä viittomat voivat kenties kuulua samaan luokkaan, jolloin huulion muodon avulla ne erotetaan toisistaan omiksi glosseikseen suomen kielen mukaisesti. Suvin sanakirjassa esiintyy muodoltaan poikkeavia LOPPU-viittomien variantteja (kuviot 26–28), joiden suhteesta perfektiiviseen aspektiin tarvitaan lisätutkimusta laajemman aineiston turvin.

Kuvio 26. LOPPU

Kuvio 27. LOPPU

Kuvio 28. LOPPU

VALMIS-viittomista on esitetty myös variantteja (kuviot 21 ja 22). Edellä esitettyjen VALMIS- ja LOPPU-viittomien lisäksi on mahdollista esiintyä muita viittomavariantteja, joita ei löytynyt tutkimusaineistosta tai verkkosanakirja Suvista. Olen havainnut VALMIS-viittomaa viittottavan myös samaan tapaan kuin amerikkalaisen viittomakielen FINISH (kuvio 9 sivulla 28). Myös JO-viittoman kohdalla saattaa löytyä muita variantteja huulion vaihtelevuuden lisäksi, sillä vanhempien kuurojen keskuudessa olen nähnyt VÄSYNYT-viittomaa muistuttavan muodon JO-viittomasta. JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomien välinen distribuutio leksikaalisella tasolla täytyy ottaa huomioon jatkotutkimuksessa, kun analysoidaan tarkemmin, millä näistä viittomista eri varianttien joukosta voidaan ilmaista perfektiivistä aspektia.

Rissanen (1985:115) on tuonut esille ikonisten piirteiden voivan myös ilmaista perfektiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä (esimerkki 14 sivulla 26). Vastaavasti tutkimusaineistossa esiintyi KOKONAISUUS-viittoma (kuvio 29), jossa myös ikonisesti kuvaillaan päättynyttä toimintaa. Kyseisessä viittomassa ikään kuin piirretään ilmaan alku- ja loppupiste. Prosessin alusta edetään loppuun asti, mikä näkyy käsien sulkeutumana lopussa.

Kuvio 29. KOKONAISUUS.

JO, VALMIS ja LOPPU-viittomien ohella jatkossa on relevanttia tutkia muita perfektiiivisen aspektin ilmaisemisen keinoja kuten ikonisuutta tässä tapauksessa.

Tuloksista löytyi huulion lisäksi myös vivahteita toisesta fonologisen tason ilmiöstä eli pään nyökkäyksestä. Usein JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomien aikana viittoja nyökkäsi päätään. Tutkiessaan amerikkalaista viittomakieltä Grose (2004) on havainnut FINISH-viittoman aikana pään nyökkäyksen, millä ilmaistaan myös perfektiiivistä aspektia. Pään nyökkäyksellä voi olla siten merkitystä, kun ymmärretään jokin tilanne päättyneeksi tai loppuun suoritetuksi. Esimerkiksi ON-KUULLUT-viittomassa (kuvio 30) pelkällä pään nyökkäyksellä osoitetaan päättynyt tilanne. Tarkemmin sanottuna kyseessä on tilasta menneessä ajassa, koska KUULLA-verbaali on statiivinen. Jatkossa tulee tutkia tarkemmin ei-manuaalisten elementtien (huulio ja pään nyökkäys) roolia perfektiiivisyyden ilmaisemisessä.

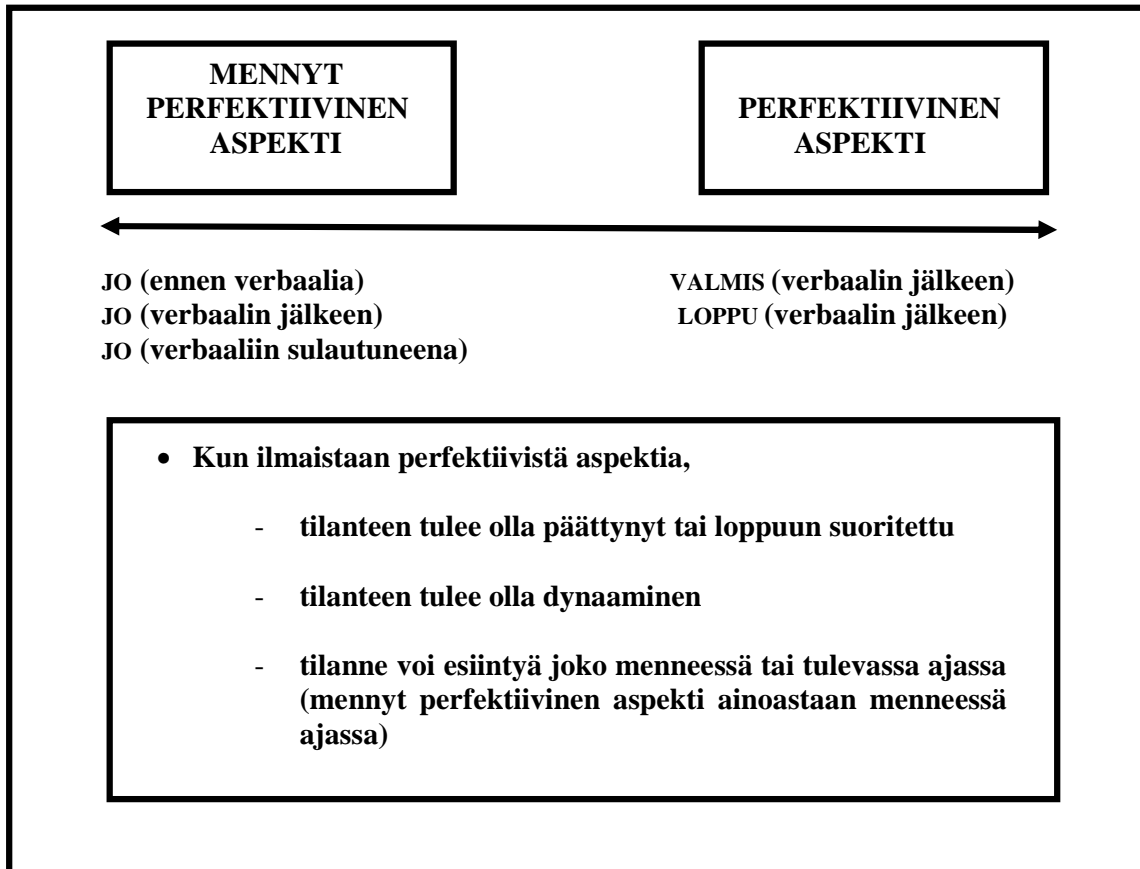

Kuvio 30. ON-KUULLUT (Suvi 560).

Pro gradu -tutkielmassani tutkin, ilmaistaanko viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU perfektiiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä. Tulosten perusteella viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU voidaan ilmaista perfektiiivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä, kuten Rissanen (1985, 1998) on esittänyt. Tuloksista näkyi, että VALMIS teki näin selkeästi, kun taas JO-viittomalla oli myös muita merkityksiä ja LOPPU-viittoman hyvin pieni löydös ei anna riittävän luotetta-

vaa kuvaa LOPPU-viittoman tavasta ilmaista perfektiivistä aspektia. Vastaukseksi toiseen tutkimuskysymykseen, millaisissa tilanteissa ja viittomajärjestyksissä viittomilla JO, VALMIS ja LOPPU ilmaistaan perfektiivistä aspektia, esitän yhteenvedoksi kuvion 31, joka samalla täydentää Rissasen (emt.) pioneeritutkimuksessa esitettyjä tuloksia.

KUVIO 31. Perfektiivisen aspektin ilmaiseminen JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomilla.

Lisäksi verbaalin jälkeen esiintyvän VALMIS-viittoman avulla voidaan kehittää narratiivista aikaa, sillä viittoma osoittaa selkeästi edellisen toiminnan päättyneen kokonaan, minkä jälkeen voidaan aloittaa uusi toiminta. VALMIS muistuttaa edellä mainittujen ominaisuuksien johdosta läheisesti amerikkalaisen viittomakielen lauseenloppuista FINISH-viittomaa.

On hyvin tärkeää muistaa, ettei JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomilla ilmaista aina perfektiivistä aspektia. Tuloksista kävi ilmi, että etenkin JO-viittomalla on lukuisia muita merkityksiä (ks. tarkemmin luvussa 5.1.5). VALMIS voi tulosten perusteella olla myös merkitykseltään adverbiksi 'valmis'. Samoin LOPPU voi ilmaista adverbiksi 'loppu'.

Viittomakielisessä yhteisössä on kokemani mukaan käyty vilkasta keskustelua siitä, pitääkö JO viittoa ennen verbaalia vai verbaalin jälkeen, kun ilmaistaan päättynyttä toimintaa. Vastava viittomajärjestyksen problematiikka on noteerattu myös suomenruotsalaisen viittomakielen kohdalla (Hiljainen Seurakunta 2/2011: 10). Tulosten perusteella JO voi esiintyä ennen verbaalia, verbaalin jälkeen tai verbaaliin sulautuneena, kun ilmaistaan perfektivistä aspektia. Vastaavasti VALMIS ja LOPPU esiintyvät verbaalin jälkeen. Tärkeintä on kuitenkin tarkastella JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomien ympärillä olevaa tilannetta (lausetta) ensiksi kokonaisuudessaan, minkä jälkeen voidaan päätellä millaisissa viittomajärjestyksissä ilmaistaan perfektivistä aspektia.

On kiinnitettävä huomiota siihen, että perfektivisellä aspektilla viitataan yleisellä tasolla lauseen aspektiin. Yhdyn Jantusen näkemykseen (2010: 67) siitä, että viittomat JO, VALMIS ja LOPPU kuuluvat leksikaalis-syntaktiseen ilmiöön, ei morfologiseen suffiksaatioon (paitsi verbaaliin sulautumistapauksessa) kuten Rissanen (1998: 227) on esittänyt. Olen analyysissäni perustellut perfektivisen aspektin toteutumisehdoksi sellaisen viittomajärjestyksen, jossa esiintyy verbaali. Tulosten perusteella voitiin havaita myös, että VALMIS-viittomat esiintyivät usein lauseen lopussa, kuten myös LOPPU-viittoman ainoa löydös. JO-viittomia esiintyi myös lauseen lopussa, mutta vähemmän kuin muissa asemissa. Suomalaisen viittomakielen syntaktisen alueen tutkimuksen tulee jatkossa ottaa huomioon JO-, VALMIS- ja LOPPU-viittomien viittomajärjestykset lauseessa, kun kyseisillä viittomilla ilmaistaan perfektivistä aspektia.

Lopuksi voidaan todeta, että tässä tutkielmassa käytetty aineisto oli vain 35 minuuttia, joten tulokset ovat rajallisia. Pidän tuloksia kuitenkin luotettavina sen suhteen, että ne osoittavat JO, VALMIS ja LOPPU-viittomilla voitavan ilmaista perfektivistä aspektia suomalaisessa viittomakielessä. Lisäksi tulokset kertoivat, millaisissa tilanteissa ja viittomajärjestyksissä perfektivistä aspektia voidaan ilmaista kyseisillä viittomilla. Näin ollen suomalaisen viittomakielen perfektivisen aspektin kokonaiskuva on edelleen ´imperfektivisessä vaiheessa´. Vasta jatkotutkimus, jossa on käytössä laajempi aineisto, voi päästä lähemmäksi ´perfektivistä vaihetta´.

LÄHTEET

- ALESTALO-SHEPELENKO, MARJETTA – HÄMÄLÄINEN, EIJA 2008. Venäjän kielioppi: venäjää aikuisille. Helsinki. Finn Lectura.
- COMRIE, BERNARD 1976. Aspect: An introduction to the study of verbal aspect and related problems. Cambridge: Cambridge University Press.
- CRASBORN, ONNO 2007. How to recognise a sentence when you see one? *Sign Language & Linguistics* 10:2, s. 103–111.
- DAHL, ÖSTEN 1985. Tense and Aspect Systems. Oxford: Basil Blackwell.
- DRYER, MATTHEW S. 2001: What is basic linguistic theory? Osoitteessa: <http://linguistics.buffalo.edu/people/faculty/dryer/dryer/blt> > [viitattu 10.6.2012]
- 2006: Descriptive theories, explanatory theories, and Basic Linguistic Theory. – Felix Ameka, Alan Dench & Nicholas Evans (toim.), *Catching Language: Issues in Grammar Writing* s. 207-234. Berlin: Mouton de Gruyter.
- DUFFY, QUINN 2007. The ASL Perfect Formed by Preverbal FINISH. Master’s thesis. Bostonin yliopisto.
- ELAN. (<http://www.lat-mpi.eu/tools/elan/elan-description>) [viitattu 10.6.2012].
- FRAWLEY, WILLIAM 1992. Linguistic Semantics. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- GROSE, DONOVAN. 2004. A Nonmanual Marking the Perfect Tenses in ASL. Esitelmä TISLR 8 -kongressissa, Barcelonassa, Espanjassa ajankohtana 30.9.–2.10.2004. < www.ub.edu/ling/tislr8/Grose.doc > [viitattu 10.6.2012].
- HAAPANEN, ULLA-MAIJA – WAINIO, TUIJA 2010. Suomalaisen viittomakielen verbaaliteyppien 1 ja 2 alaluokittelua sekä huomioita glossauksesta. Teoksessa: Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Toimittanut Tommi Jantunen. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä 2010.
- HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA R. – ALHO, IRJA 2004. Iso suomen kielioppi. Helsinki: SKS.
- HEINÄMÄKI, ORVOKKI 1984. Aspect in Finnish. – Groot, Casper de – Tommola, Hannu (toim.): *Aspect bound: A voyage into the realm of Germanic, Slavonic and Finno-Ugrian aspectology* s. 153–177. Dordrecht: Foris Publications.
- HILJAINEN SEURAKUNTA (2/2011). Suomen kuurojenpappien toimittama julkaisu.

- < <http://sakasti.evl.fi/hiljainenseurakunta> > [viitattu 10.6.2012].
- JANTUNEN, TOMMI 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Finn Lectura.
- JANTUNEN, TOMMI. 2008. Tavu ja lause: Tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielessä. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in Humanities 117.
- JANTUNEN, TOMMI 2010. Suomalaisen viittomakielen pääsanaluokat. Teoksessa: Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Toimittanut Tommi Jantunen. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä 2010.
- JANZEN, TERRY 1995. The poligrammaticization of FINISH in ASL. Master's thesis. Manitoban yliopisto, Winnipeg.
- JANZEN, TERRY 2003. FINISH as an ASL Conjunction: Conceptualization and Syntactic Tightening. Esitelmä 8. kansainvälisessä kognitiivisen kielitieteen kongressissa, La Riojan yliopistossa, Espanjassa ajankohtana 20–25.7.2003.
- KANGASMAA-MINN 1993: Aspektista ja sen sukulaisilmiöistä suomalais-ugrilaisissa kielissä. – Yli-Vakkuri, Valma (toim.): Studia comparativa linguarum orbis Maris Baltici 1: Tutkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta. TYSYKLJ. 43 s. 13–23. Turku: Turun yliopisto.
- KARLSSON, FRED 2004. Yleinen kielitiede. Uudistettu laitos, 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- KORHONEN, RIITTA 2011. Oi aikoja, oi tempuksia! – muutamia kysymyksiä aikamuodoista. Kielikello 3/2011. Kotimaisten kielten keskus.
- LAINEN, JENNI 2010. Diskurssimerkitsimet tulkatussa suomalaisella viittomakielellä pidetyssä luennossa. Pro gradu -tutkielma. Kielten laitos. Jyväskylän yliopisto.
- MEIR, IRIT 1999. A perfect marker in Israeli Sign Language. Sign Language and Linguistics 2, s. 41-60.
- PAPUNET. Sivusto kommunikoinnista ja selkokielestä. < <http://papunet.net/> > [viitattu 10.6.2012].
- PIMIÄ, PÄIVI 1987. Suomalaisen viittomakielen suunliikkeistä. Teoksessa Päivi Pimiä & Terhi Rissanen (toim.) Kolme kirjoitusta viittomakielestä. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 17, 25–47.
- RATHMANN, CHRISTIAN 2005. Event Structure in American Sign Language. Dissertation. The University of Texas at Austin. The faculty of the Graduate School.

- RISSANEN, TERHI 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 12.
- RISSANEN, TERHI 1998. The Categories of nominal and verbals and their morphology in Finnish Sign Language. University of Turku, Department of Finnish and General Linguistics. Licentiate Thesis in General Linguistics.
- SALONEN, JUHANA 2008. Perfektiivinen aspekti ja sen esiintyminen erityisesti viittomakielissä. Kandidaatin tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- SAVOLAINEN, LEENA 2006. Interrogatives and negatives in Finnish Sign Language: An overview. In *Interrogative and negative constructions in sign languages*, U. Zeshan, Ed. Nijmegen, Ishara Press, 2006, 284-302.
- SAVOLAINEN, LEENA 2009. Viittomakielten kirjallistuminen Suomessa. Teoksessa Ruppel, K. (toim.): *Omin sanoin*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Teos on myös luettavissa: <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk6/> [viitattu 10.6.2012].
- SMITH, CARLOTA S. 1997. *The Parameter of Aspect*. Toinen painos. *Studies in Linguistics and Philosophy* (volume 43). Kluwer Academic Publishers. Dordrecht/Boston/London.
- SMITH, CARLOTA S. 2003. *Modes of discourse: a study of local structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SMITH, CARLOTA S. – ERBAUGH, MARY S. 2005. Temporal interpretation in Mandarin Chinese. *Linguistics* 43. Artikkelin on myös luettavissa: <http://uts.cc.utexas.edu/~carlota/papers/S&E%202005.pdf> [viitattu 10.6.2012].
- SUVI SUOMALAISEN VIITTOMAKIELEN VERKKOSANAKIRJA.
< <http://suvi.viittomat.net> > [viitattu 10.6.2012].
- TAKKINEN, RITVA 2002. Käsimuotojen salat: viittomakielisten lasten käsimuotojen omaksuminen 2-7 vuoden iässä. *Deaf Studies in Finland* 1. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- TAKKINEN, RITVA 2008. Kuvailevat verbit suomalaisessa viittomakielessä. *Puhe ja Kieli* 28, 17–40.
- VARSIO, KAROLIINA 2009. Kuvaus suomalaisen viittomakielen poijurakenteista. Pro gradu -tutkielma. Kielten laitos. Jyväskylän yliopisto.
- VENÄJÄN KIELEN OPETUSMATERIAALI ETÄLUKIOSSA.
< <http://www02.oph.fi/etalukio/venaja/venaja6/kielioppi2.htm> > [viitattu 10.6.2012].
- ZUCCHI, SANDRO – NEIDLE, CAROL – GERACI, CARLO – DUFFY, QUINN – CECCHETTO, CARLO 2010. *Functional markers in sign languages*. Teoksessa *Sign Languages*. Toimittanut Diane Brentari. Cambridge University Press.